

פ ר ט י - כל
ישיבה ג/שכח של הממשלה
י"ג בתשרי תשכ"ח - 17.10.67
(בשעה 09:00 בבוקר)

נכחו השרים: ל. אשכול - יו"ר, א. אבן, י. אלון, ז. ארן, מ. בגין, י.
בורג, י. ברזילי, ח. גבתי, י. גלילי, מ. דיין, ז. ורהפטיג, י.
ישעיהו, מ. כרמל, י. ספיר, פ. ספיר, מ. קול, ח.מ. שפירא, י.ש.
שפירא, ז. שרף, א. ששון.

נעדר השר: מ. בנטוב (בחו"ל)

ש. צויגריץ - סגן מזכיר הממשלה
י. הרצוג - המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה

סדר יום: 10. סקירות
11. המצב בעצרת האו"ם

רשמה ש. יפה

10. ס ק י ר ו תראש הממשלה ל. אשכול:

אני פותח את הישיבה ודורש בשלומכם, ובעיקר -
בשלומי של שר החוץ שלנו.

היתה זו מעין ברכה לבואו של שר החוץ, שהגיע
למספר ימים ארצה. ומבין אני שכולנו רוצים לשמוע מה בפיו ויש לו ודאי מה להשמיע
לנו ולהתייעץ ולייעץ לנו וכו'.

רשות הדיבור לשר החוץ.

שר הבטחון מ. דיין:

אבקש למסור בכמה פסוקים על ידיעה חשובה אחת ולא
אגזול מכם זמן רב. אתמול בבוקר התגלו עקבות של 11 איש, שעברו את הגבול ליד כפר
רופין מהעבר השני של הירדן. אנשינו הלכו בעקבותיהם והגיעו למערה בגלבוע. אחר
שזרקו רימונים פנימה למערה - יצאו משם 11 איש. האחד מהם פצוע קשה והאחרים,
בחלקם, פצועים קל מרסיסים ובחלקם שלמים. כולם לבושים מדים, ובאו מסוריה. אתם
היו מכשירי קשר, והיו חמושים כהלכה. ברשותם היה נשק לכל סוגיו - מקלעים וכן
בזוקה.

הם אמרו שמשתייכים הם ליחידה הפועלת במסגרת
מלחמת השחרור הלאומי, הנתנוה להשפעת שוקיירי. הם שרתו בצבא הסורי, התגייסו
מחדש לאחר מלחמת ששת הימים. לדבריהם ישנם 80 איש כמוהם בישראל וצריכים לבוא
עוד 200 אחרים. אך מספרים אלה אינם מוסמכים ולא צריך להסתמך עליהם.

לאחר שעברו אימונים אצל הסורים - באו לירדן ונתפסו על ידי משמר-הגבול הירדני. מיד בא רב-סרן ושחרר אותם. ניתנו להם שני מורי-דרך, שהעבירו אותם את הירדן. תפקידם היה להתפצל לחוליות של 3-4 איש ולהתפזר בכפרים הערביים השונים, באזור גלכוע-שכם, לאמן את האנשים במקום ולקבוע יסוד למלחמת שחרור של הכפריים בהדרכתם.

איני יודע אם זה דבר חדש; יכול להיות שישנם כאלה בארץ, אבל זו הפעם הראשונה שתפסנו אותם לבושי מדים, בלי "חכמות" - יחידה סורית שבאה הנה.

ראש הממשלה ל. אשכול:

האם הם סורים ממש?

שר הבטחון מ. דיין:

עדיין לא ברור לי הדבר, כי ידיעות אלה שאבו מהם מחקירה ראשונה. על כל פנים, הם שרתו בצבא הסורי ושוחררו. בצבא הסורי ישנם גם פלשתינאים. אך מבחינת הצורה והתוכן - אין אלה כנופיות, אלא צבא הבא הנה להניח יסוד לחיל-שחרור. ברשותם נמצא גם נשק סיני ונמצאו אצלם כל האביזרים הדרושים: ממשירי קשר לטווח ארוך וקצר יותר ועוד. קצת תמוה המקום בו נכנסו ועברו את הגבול - שזה דווקא אזור ישראלי. אפשר היה לחשוב שבאזור כזה נכנסים הם כדי לפגוע ולחזור לירדן, אבל מסתבר שהיתה זו חדירה כדי להשאר. לא ברור מדוע בחרו דווקא את האזור המלא ישובים יהודים. ודאי יש הסבר לדבר ונשמע זאת בעתיד.

שר העבודה י. אלון:

אני מניח שידיעה זו צריכה להשמר בסוד?

שר הבטחון מ. דיין:

ודאי. אני מבקש שישמרו זאת בסוד.

ראש הממשלה ל. אשכול:

רשות הדיבור למר אבא אבן.

11. המצב בעצרת האו"ם

שר החוץ א. אבן:

עוד מעט וימלאו חמישה חודשים מאז הקרבות ושום מוסד בינלאומי לא קיבל החלטה או תכנית לחיסול המשבר. יתר על כן, מאז 23 ביולי, פירשו כמעט שלושה חודשים, לא נתקיים שום דיון על הבעיה בעצרת או במועצת הבטחון.

כזכור לממשלה, ב-23 ביולי ביקשה העצרת להעביר את הענין לדיון דחוף במועצת הבטחון. לא נתקיים דיון דחוף או בלתי דחוף. ב-13 בספטמבר התכנסה העצרת למושב-חירום והתפזרה בלי לדון. ביום ו' שעבר דחתה העצרת, על פי הסכם עם כל הצדדים הנוגעים בדבר, את דיוניה, ואין שום ודאות שהגענו לסוף מעגל הדחיות.

רצוי שנבין מדוע הענין נדחה ללא דיון והכרעה.
 הרי הקפאון הוא קצת מוזר. מדובר במצב בו מחזיקה מדינה בשטחים העולים פי שלושה על שיטחה הקודם ובזירה הפרלמנטרית אין ספק שהצד שהפסיד בקרבות חזק לאין שיעור מהצד שניצח. היתרון הדמוגרפי של הערבים באו"מ אינו נופל מיתרונם הדמוגרפי בשטח. על כן, יש להתפלא על כך שטרם הגיעו לאפשרות של קבלת סיפוק כלשהו מהאו"מ.

אם נבוא לסכם מדוע, לפי שעה, לא עלה בידם להגיע לסיפוק, הרי זה נובע מכך שהשתרשה בעולם ובאו"מ הדעה, כי אין לתת להם סיפוק כל עוד מדיניותם היא מדיניות של מלחמה ולא של שלום. כלומר: הלחץ הבינלאומי בשלב זה מופנה אל הערבים, על מנת שיתקנו מדיניותם ויחליפו מדיניות המלחמה או את הדוקטרינה של המלחמה בשלום. אבל מתחת ללחץ זה, ברובד סמוי אבל לא כל כך רחוק, טמון סיכוי של לחץ על ישראל להכשיר את המציאות הקיימת, אם וכאשר תחול אפשרה הערבית מבחינת מדיניות הלוחמה והמלחמה. לשון אחרת: הקיצוניות הערבית היא המעכבת את הלחץ הזה עלינו. אולם היא אינה מחסלת את סיכוי חדושו של הלחץ.

זה המצב הטכסיסי כפי שהוא קיים ארבעה חדשים, וכל עוד הערבים טוענים למצב מלחמה והפעלת זכות מלחמה ואי-רצון לנהל מו"מ, ולעמידה נוקשה על המצב הקיים - המשפטי והטריטוריאלי והבטחוני - הרי עצם הקיצוניות הזאת מבטיחה לנו אמצעי התגוננות מדיניים.

ביצירת הקפאון הזה, שאינו תופעה שלילית מבחינתנו, נודע תפקיד מרכזי מכריע לארצות-הברית, בעיקר לעמדה שהיא נקטה ב-19 ביוני, שעה שהנשיא ג'ונסון השמיע את המדיניות עליה מתבססת העמדה האמריקאית עד היום.

אני רואה שוב צורך לחדש ולרענן זכרונכם לגבי עיקרי מסמך זה. הוא אמר: אין חזרה למצב שהיה קיים ב-4 ביוני. המצב שיחליף את הפסקת הנשק צריך להיות מצב של שלום ולא של שביתת-נשק. אין לחדש את קווי שביתת

הנשק, אלא להחליף אותם בגבולות מוסכמים ומקובלים, שיבטיחו בטחון והאחריות המרכזית מוטלת על הממשלות באזור ולא על גורמי חוץ. אלה עיקרי הדברים.

אמנם, בשלב האחרון בדיוני העצרת בחודש יולי היו

כמה סטיות טכסיות של ארצות הברית מעמדה זו. פעם - כאשר הצביעה בעד ההצעה הלטינו-אמריקאית, שהיתה עם הרבה פחות חיוב מבחינתנו, מבחינת אמריקה הצפונית. ואחר כך - כאשר נתקיימו שיחות בין גולדברג וגרומיקו, ואנו טענו שהסיכום הוא לא הולם את מדיניות ארצות הברית מ-19 ביוני, שהרי באותו מסמך יש פינוי שטחים בלי שלום וללא הסכם על גבולות חדשים.

מאז ועד עתה, מתקיים בינינו דיון עם ארצות

הברית ולא אסכם כל שלביו של הבירור. ההתפתחות האחרונה חלה לפני כמה ימים, בהתקיים דיון בבית הלבן בנוכחות הנשיא. באותו דיון הוא אמר, שיש להינתק מהנוסח גולדברג-גרומיקו, וזאת, משני טעמים: א) הוא אינו הולם מדיניותו, כפי שהותוותה ב-19 ביוני. הוא אמר בבדיחות: "שני יהודים סיבכו אותי: גולדברג ורוסטוב."

השר מ. בגין:

טוב שלא מכניסים כאן את היהודי השלישי.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

הוא אמר זאת בהלצה או ברצינות?

שר החוץ א. אבן:

הוא תמיד יורד לחייו של רוסטוב בנושא היהודי.

ראש הממשלה ל. אשכול:

הוא תמיד יורד לחיי אלה שורצים להסתיר יהדותם.

אותו הדבר היה עם קומר.

שר האוצר פ. ספיר:

יוז'ין רוסטוב אמר לי, שהוא הולך לבית הכנסת

בראש השנה.

שר החוץ א. אבן:

מדובר על רוסטוב. נתקיים דיון ברמה גבוהה בין

ארצות הברית וברית המועצות. עובדה היא שברית המועצות ניערה חוצנה מענין זה ואינה מקבלת את הנוסח של גרומיקו-גולדברג. היא אומרת שגרומיקו לא נתן הסכמתו לזה, אלא הבטיח לברר עמדת הערבים. כיוון שהם דחו אותה - ברית המועצות הסתלקה מהענין בו במקום.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

מה היו הנקודות בדוקומנט זה?

שר החוץ א. אבן:

נאמר, שבעת ובעונה אחת יש לחתור להגשמת שני

עקרונות: פינוי שטחים כבושים והפסקת מצב מלחמה או מעשים שאינם מתיישבים עם בטחונה, ריבונותיה ושלמותה של כל מדינה באזור. למעשה, חיסול מצב לוחמה תמורת פינוי השטחים הכבושים, אבל בלי הסכם, בלי שלום ובלי פירוש האפשרות של קביעת גבולות חדשים.

מה שאין שם - זו המילה "שלום" על משמעותה המשפטית והמדינית. ועל כן, אין שם הגורם היסודי המחייב מציאות חדשה ששמה שלום ושצריכה לסגל את המציאות למצב זה, עם כל המשמעות הטריטוריאלית, חוקית ומדינית של המושג "שלום" במקום "שביתת נשק".

עכשיו, הנשיא אומר, שהואיל והסובייטים אינם מתקשרים לזה - למה עלינו להתקשר לזה? נוסף על כך ציין שעל ידי מאמץ מאוד מאולץ אפשר ליישב את הטקסט הזה עם נאומו ב-19 ביוני. הדבר לא קל ומעתה ואילך רשאית המשלחת האמריקאית באו"מ רק לנסח הצעות או להזדהות עם הצעות ההולמות במדויק את הנאום מה-19 ביוני.

להתייעצות זו קדמו מגעים רבים בזמן האחרון, בין ארצות הברית וברית המועצות, כאשר גולדברג ייצג את ארצות הברית. גולדברג עשה מאמץ לברר מה היא מידת הדבקות של ברית המועצות לאותה נוסחה ומה הפירוש שהיא מעניקה לנוסחה. אם כן, בשיחות עם גרומיקו-טומסון במוסקבה, ואחר-כך בושינגטון - גולדברג - דוברינין, הגיעו שתי המעצמות למעשה לידי הצורך להידבר ונתברר שהמרחק בין עמדות ארצות הברית וברית המועצות התרחב מאז יולי. וזאת, משני טעמים:

(א) ברית המועצות הסתייגה יותר ויותר מאותה פשרה של גרומיקו-גולדברג, עקב לחץ הערבים.

(ב) סיבה נוספת: ארצות הברית עשתה מאמצים להנתק מההסכם הזה ולהתבצר מאחורי עמדת הנשיא.

אסכם את התוצאות העיקריות של המגעים במוסקבה ובושינגטון. דברו על פירושים: ארצות הברית אמרה שעתה, כאשר היא מדברת על פינוי שטחים, כוונתה היא שיקומו גבולות חדשים מוסכמים, ואז התנועות הצבאיות יותאמו לגבולות החדשים. האם זה פרוש ברית-המועצות? דוברינין אמר שאין זה

פירושם, אלא פירושם הוא שצריך להעמיד שוב במדויק את המצב שהיה ב-4 ביוני.

ארצות הברית אמרה, שכאשר היא מדברת על חיסול

הלוחמה ומעבר חפשי בתעלת סואץ, או מים בינלאומיים - כוונתה של ישראל יש שוויון-זכויות מוחלט גם במפרץ אילת ובתעלת-סואץ, באין שום הגבלה. האם זה פירוש ברית המועצות? ברית המועצות אמרה, לפי נוסח דוברינין: אם כך אתה טוען - זה מכשול שאי-אפשר להתגבר עליו, כי אין זה הפירוש שלנו, כלומר: גולדברג המחיש במחושב שני מכשולים: (א) העניין הטריטוריאלי; (ב) הפירוש המעשי של ביטול הלוחמה; (ג) המכשול הגדול ביותר: האמריקאים אמרו, שלא יציעו במועצת הבטחון שום הצעה, אלא אם כל הנוגעים בדבר יביעו פירוש אחיד - קבלת החלטה של מועצת הבטחון מחייבת הצהרה על הכרה, על ביטול מעשי לוחמה, הכרה בזכות כל המדינות לקיים ריבונות ושלוש, לרבות חופש השיט. זאת אומרת: מצרים חייבת להתחייב שתקום בפרהסיה ותגיד: אנו מבטלים בזה מצב הלוחמה וזכות המלחמה ומאפשרים חופש שיט לרבות תעלת-סואץ.

כאן הסובייטים הסתייגו גם מהפירושים, גם מהתנאי

שהצדדים יצטרכו להכריז על כוונותיהם. הכוונה להצהרה חגיגית וכתובה של המדינה - כך אמר גולדברג, כאשר מדובר על חיסול הלוחמה.

גולדברג אמר שנחוץ מסמך כדוגמת ההצהרה ההדדית

היפאנית-סובייטית על סיום המלחמה, שאמנם זה לא חוזה שלום, אבל הטענה האמריקאית היא, שגם חיסול מצב-הלוחמה הוא מעשה הדדי ולא חד-צדדי, כלומר: ישראל ומצרים צריכות להודיע יחד שמצב הלוחמה חדל להתקיים. דבר זה נתבקש מהצדדים.

על רקע זה של פירושים מנוגדים וקווי מדיניות

מנוגדים - נסתיימו השיחות באי-הסכמה גמורה. אחר-כך היתה שיחת גרומיקו-ראסק; כאשר גרומיקו נוכח שהעמדה האמריקאית בעינה עומדת - הוא אמר שקיימים חילוקי דעות עמוקים על הפירושים והציע רק ששתי המשלחות יוסיפו להפגש.

בפגישה האחרונה בוואשינגטון הרעימו הסובייטים את האמריקאים, שהקשיחו עמדתם. ועל ידי כך נסוגו למעשה מהטיוטה האמריקאית של חודש יולי. כאשר האמריקאים טענו, שגם ברית המועצות נסוגה מהטיוטה: הם אמרו שלא נסוגו, כי לא היה מסמך סובייטי והוא כולו אמריקאי. הסובייטים הוסיפו ואמרו שהעמדה הסובייטית תיקבע לפי המצרים. ברית-המועצות לא תקבל שום תכנית שאינה לפי רוחה של מצרים. האמריקאים טענו, שאם זה העניין - אזי ברית המועצות אינה שותף בן-חורין למו"מ ומוטב לדבר עם מצרים, שהיא השולטת בעמדת ברית-המועצות. אם עמדת ברית-המועצות מותנית בהסכמה מצרית - טוענת ברית המועצות, שעמדת ארצות הברית מותנית בהסכמת שני הצדדים.

זה היה המצב האחרון, לפי שעה, במגעים בין ברית-המועצות וארצות הברית. ההתרשמות של האמריקאים היתה, שברית המועצות ניגשת גישה של אדישות ועייפות ואינה מוכנה ליזום הצעות, והעובדה שגרומיקו נסע כעבור עשרה ימים מהעצרת - מאלפת מאוד.

העמדה האמריקאית היא, שברית המועצות אינה מנהלת כאן מערכה, כפי שניהלה ביולי, כלומר: שהיא אינה הולכת בראש המצעד ("SHE IS NOT LEADING THE OPERATION").

תוך כדי מהלך זה - קיימה ארצות הברית שיחות עם הבריטים, על-מנת לנסות להגיע לעמדה מערבית מאוחדת. לפי שעה, לא הצליחה בכך. נוסח תזכיר בין לורד קרדון וגולדברג. הוא צריך להנחות את פעולת שתי הממשלות בחדשים הבאים, ועיקר התכנית הטכסיתית כלהלן:

(א) מעדיפים דיון במועצת הבטחון על ויכוח במליאת העצרת, אלא יש לכנס את מועצת הבטחון רק אם יש סיכוי להסכם;

(ב) לפני שמסכימים לכנס את מועצת הבטחון - יש להשיג הבנה בין ארבעת הגדולים. לשם כך, תקיים ארצות הברית בירור עם ברית-המועצות על משמעותה המעשית של טיוטת גולדברג-גרומיקו. גולדברג ייפגש עם דוברינין (על הפגישה מסרתי כבר). האמריקאים יעמדו על כך שהסעיף של הטיוטה הדן בהכרת הערבים בישראל יחייב פעולה חיובית, הצהרה פומבית על הפסקת המלחמה, והן בקשר לשיט חפשי עם ישראל, הודעה שהיא מחייבת במיצרי טירן ותעלת סואץ.

אשר לסעיף הפינני - יש לפרש את הכוונה והצורך המתבקש מכך, להחליף קווי שביתת הנשק בגבולות מוסכמים. יהיה על הצדדים להודיע בפומבי על קבלת פירושים אלה.

אם, כפי שצפוי, לא יהיה הסכם כזה, לא תלך ארצות הברית ליזמה זו. אם, כפי שצפוי, לא יהיה הסכם על פירושים אלה - יסוכם שיחתרו אנגליה וארצות הברית לקבלת החלטה כללית למינוי נציג של או"מ עם מנדט, לסייע לצדדים להשכין שלום, בהתאם לעקרונות המגילה ויטילו את האחריות לאי-קבלת עקרונות מוסכמים על הסרבנות הערבית להסכים לגבולות בטחון ועל נוקשות הסובייטים.

זו הטיוטה להסכם אנגלו-אמריקאי. אבל, לפי שעה, זו מדיניות אמריקאית בלבד ולא בריטית. בראון טען בכמה שיחות עם האמריקאים ואתנו, שהגישה הזאת יותר מדי נמרצת. אולי יש אפשרות בכל זאת להגיע לא רק למינוי נציג, אלא הכרחית סמכות ועקרונות שינחו אותו. והאנגלים יסכימו לעמדה זו רק בסופו של חשבון, אחר מאמץ להגיע לניסוח מהותי יותר של מדיניות האו"מ.

ההתפתחות האחרונה (שאינה האחרונה) היא כדלהלן:
האמריקאים בודקים אפשרות להגיע במועצת הבטחון לידי החלטה מוסכמת, פירושה - מוסכמת על ידי הערבים ועל ידי ישראל, על ידי ארצות הברית, ועל ידי ברית המועצות, על פי הקווים הבאים: החלטה שיהיה בה רק סעיף אופרטיבי אחד: מינוי נציג שיעזור לצדדים להקים הסדר שלום-קבע, כלומר: הפניה היא רק למזכיר הכללי,

למנות נציג. אחר-כך: הודעות והצהרות בהקדמה, שיצינו את עקרונות המגילה על שוויון ריבוני של מדינות, על יחסי שלום, על כיבוד עצמאות ושלמות של מדינות, ופה העיקר: ויאמר ברוח דברי ג'ונסון, שעקרון זה של העצמאות והשלמות של מדינות יכול לחול על האזור המזרח-תיכוני רק בהקשר של שלום, שיקבע גבולות מסוכמים, ואחרי שהם נקבעים - ברור שהצדדים ייחסלו כיבושים שמעבר לגבולות המוסכמים, כלומר: חיסול הכיבוש בא רק בהקשר של הסכם-שלום.

כאשר מציעים דבר כזה, אי-אפשר להניח שבכרית המועצות ומצרים יקבלו דבר כזה; קשה להעלות על הדעת אפשרות כזאת, אלא אם תחול תמורה מהפכנית בעמדת קהיר.

לנו יש רושם ברור שהאמריקאים מציעים זאת לא מתוך הנחה שמצרים תקבל את העקרון שהכיבוש מסתיים רק כאשר יהיה שלום, אלא מפני שאמריקה רוצה להעמיד מסמך אמריקאי, המנתק את אמריקה ממסמך גרומיקו-גולדברג.

בימים אלה מברר גולדברג עם כל הצדדים את השאלה הזאת, אם הם מוכנים לסיים את הדיון של או"מ על ידי נוסחה כזאת. אני חוזר: פניה למזכיר הכללי למנות נציג והכרה של עקרונות המגילה ועקרון של שלמות ועצמאות של מדינות או"מ, בתוספת שעקרון זה יכול במזרח התיכון רק בהקשר של שלום ורק הוא יביא לכך שלא יהיו כיבושים וגם לא מצב לוחמה. על זאת הוא מתייעץ ועמד להתייעץ עם ריאד אתמול ועם כל מיני גורמים השבוע.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

זה גם ניתוק מאחד העקרונות של ג'ונסון שהשלום צריך להיות מלווה ב"אנג'סטמנט".

שר החוץ א. אבן:

אין כאן בכלל פירוט השלום, אלא מדובר על רק

הסכם שלום (מצטט באנגלית):

"THE APPLICATION OF THE ABOVE MENTIONED CHARTER PRINCIPLE (TERRITORIAL INTEGRITY) RECIEVES A CONTEXT OF PEACE IN WHICH NO STATE WOULD MAINTAIN IT'S FORCES IN THE TERRITORY OF ANOTHER STATE AGAINST IT'S WILL."

נאמר שצריך לפעול לפני הנחיות אלה והמגמה היא,

שבהקשר של שלום אפשר לחסל כיבושים ומצב לוחמה ואת הסירוב להכיר בריבונות מדינות. הטיפול כאן הוא רק בעקרונות משפטיים והעיקרי שבהם הוא, שרק בהקשר של שלום צריך לחסל כיבושים ומצב של לוחמה.

ראש הממשלה ל. אשכול:

בזמן ההתמקחות על שלום - מופיע ענין הגבולות

ואז או שמסכימים או שאין מסכימים.

שר החוץ א. אבן:

ברור.

הוא מקיים התייעצויות ואין לי שמץ של ספק

שייכשל בהן, אלא אם חלה תמורה בלתי-ידועה בעמדתם. הם לא יכולים להסכים שהכיבוש יימשך עד שיהיה שלום, גם אז כאשר לא ברור מה יהיה לגבי גבולות 4 ביולי. וגם הם צריכים לקיים את השלום ולחסל את הלוחמה, אבל אינם יכולים, עד כמה שמעריך אני, לקבל את הענין הזה, שיגבש את המדיניות הקיימת, עד אשר יהיה שלום. זה יכול להיות שנה או עשר-עשרים שנה, כלומר: הלחץ עליהם להסכים לעמדה שווה כתנאי

לשינוי המדיניות הקיימת - זה לא מתקבל על ידם.

גולדברג סבור שאם הדיון ייסחב והוא ייסחב מאוד על דברים אלה, הרי מעשה אחרון צריך להיות לאמור: הואיל ואי-אפשר להגיע לידי הסכם על הפילוסופיה הכללית - נסתפק במעשה אופרטיבי, זאת אומרת: נבקש את המזכיר הכללי לזמן, למנות נציג שיעבוד עם הממשלות, כדי לעזור להן להקים הסדר שלום קבע במזרח התיכון. אולם עד כה מדובר רק על המהלך האמריקאי. והם מעדיפים ללכת בכיוון זה במסגרת של מועצת הבטחון, מתוך הנחה שבה יש להם שליטה גדולה יותר על מהלכים. על כל פנים, שליטה חוסמת יש להם; אולם אין הדבר תלוי רק בהם.

אמר נשיא העצרת לי ולאחרים, לפי שיצאתי: אם תוך שבוע-עשרה ימים אין הסכם או סיכוי של הסכם על פתרון מוסכם במועצת הבטחון - אין לו מנוס מאשר לכנס את העצרת לדיון, ואז יהיו הצעות. ברור שבדיון כזה נשב ולא נרתע ממנו. הנחת רוב הגורמים היא, שבפורום ההוא יש סיכוי גדול יותר לקבלת החלטה, שלא תהיה לפי רוחנו. כי יש להניח שידירי הערבים לא ינקטו עמדה נוקשה כפי שנקטו אז ויציעו הצעות שחיינה מסוגלות יותר לרכוש תמיכה של גורמים אסייאנים-אפריקניים, לאטיניים, כלומר: החלטות שיתחשבו יותר בתביעה המופנית לערבים לבטל את מצב המלחמה; לא הצעת טיטו, אבל אפילו ההצעה האמריקנו-לאטינית של אז היתה נחשבת על ידי הערבים כמוצא. אבל כל זה - ניחושים. מדובר על מצב פרלמנטי, שטרם התחיל להתגבש. המצב עכשיו שארצות הברית עושה מאמצים להתנות את הויכוח במועצת הבטחון. ובתוך מועצת הבטחון - להביא לתוצאה מבצעית יחידה, של מינוי נציג של או"מ, על ידי ניסוח הצעות שאין בהן שום תביעה לא לישראל ולא לערבים, אלא רק למזכיר הכללי למנות נציג.

בטיוטות שהאמריקאים מדברים עליהן אתנו ועם המצרים - אין ישראל מתבקשת לעשות דבר ולא מצרים. איננו מתבקשים לפנות שום שטח ומצרים לא מתבקשת לבטל את המלחמה. נציג או"מ מתבקש לברר אפשרות של הסכם שלום שיתבסס על כמה עקרונות משפטיים.

עד כאן - תיאור המצב הבינלאומי. איני סבור שהמצב הזה מחייב מאתנו יותר מאשר המשך הקו הקיים: אולי חזרה על ניסוחים. ואני מציע שהממשלה, בישיבתה היום, תפרסם הודעה הקובעת את עמדתנו, לאמור: המצב הקיים יתקיים עד אשר יוחלף בחוזה-שלום. חוזה-שלום יקבעו את הגבולות הקבועים וכו'. אני חושב שהדבר מתבקש דווקא בשלב זה.

ניסוח נמרץ של ההן והלאו שבעמדתנו - הן לגבי החתירה לחוזה-שלום, והלאו לגבי סרוב לזוז מהמצב הקיים, עד אשר יהיה חוזה-שלום על הגבולות המוסכמים.

נעקוב אחר ההתפתחויות בלי מאמץ להעריך את הסיכויים מראש. גם אני סבור, ורוב ידידנו סבורים, שיש במועצת הבטחון מצב פחות גמיש והאפשרות למנוע שם דברים ממאירים גדולה יותר. על כל פנים, ב-23 השנים - לא נקטה שום החלטה שארצות הברית התנגדה לה. כדי למנוע תיקונים שליליים שם - די לה לגייס את ברזיל, ארגנטינה ודניה כדי שהצעה הנגדית נחסמת. בעצרת אין לה לה הכח הזה.

המאמץ הנדרש ביולי היה גדול ועצום ואי-אפשר לדעת אם מאמץ כזה יצליח נגד הצעות שהן יותר מתונות כבר מאלה שהכשלנו ביולי. אבל אין זאת אומרת שהערבים והסובייטים ישחפו פעולה עם הקו האמריקאי.

לפני שבוע נטו הערבים לבקש דיון במועצת הבטחון. כמובן, שכאשר עמדו על הפירושים והקווים של המדיניות האמריקאית - הצטננה ההתלהבות הזאת. בצאתי הבחנתי נטיה ניכרת יותר לחסות בצל כנפי העצרת מאשר ללכת במסגרת אשר בה לאמריקאים יש מעמד מכריע.

אחד הגורמים המחלישים מאוד את המאמץ האמריקאי הזה הוא אי-הרצון של הבריטים להזדהות עם הטכסיס האמריקאי והמדיניות האמריקאית. אמנם, מה שפורסם על העמדה הבריטית בעתונות שלנו - היה מופרז הן בסגנונו והן

בתוכנו. הם רשאים, למשל, לטעון והם טוענים, שמעולם לא אמרו שישראל צריכה לסגת בלי הבטחת השלום והבטחון שלה. בשיחות אתי, גם בראון וגם קארדון אמרו שלא ניהיה שפויים בדעתנו אם ניסוג לפני שנשיג את הנחוצ לנו.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

כמה הוא שזה באותו היום?

שר החוץ א. אבן:

הרבה. זה היה בערב. אבל זה אינו מונע מהם לחשוב שבריטניה צריכה לדאוג לאינטרסים שלה, במיוחד לחתור, אם אפשר, להסדר נפרד של בעיית תעלת-סואץ, ובעיקר - להפגין בקאהיר, שאין עמדת בריטניה כעמדת אמריקה.

לכן, על מצרים לחדש יחסיה עם אנגליה. אין ספק שהיא מנצלת, אפילו על דרך של התחרות, את המתיחות בין ארצות הברית ומצרים, על מנת לחטוף הישג זה של חידוש היחסים בין קאהיר ולונדון. יש דין ודברים בין ואשינגטון ולונדון על דבר זה. דובר לפני צאתי על אפשרות התקשרות ג'ונסון עם ווילסון, על-מנת להתריע על צורך בקו אנגלו-אמריקני אחיד על פי הנוסחאות שהבאתי כאן.

זה המצב הבינלאומי.

אוסף כמה דברים, הקשורים יותר באוירה: לעומת המצב שהיה קיים בעצרת המיוחדת, מצטיינת האוירה בלאות גדולה, בחוסר מתח, ובמידה גדולה מאוד של סבלנות. אם ביוני אמר קוסיגין שהעצרת תכונס ביום השבת, כי אחרת יש סכנה שהכיבוש הישראלי יימשך במשך כל הוויקאנד, הרי עכשיו, הנשימה ארוכה יותר, והסובייטים משתתפים בדיונים בלי לנקוט יזמות.

על רקע זה יש יזמות אחרות, שאפשר לציין שתיים מתוכן: היוגוסלבים לא גילו פעילות רבה, אחר שלא השיגו תמיכה מערבית בפשרה של טיטו. שר החוץ של יוגוסלביה נאם נאום בהעדרנו, כי היה ראש השנה. הוא עשה שלושה מאמצים להיפגש אתי, ומאמציו עלו בתוהו. אני חושב שנעשה משגה אם נקיים פגישה זו עכשיו.

מה שפגע ביוזמה של טיטו היה העובדה שהיזמה היתה כל כך חד-צדדית, שלא התייעץ עם ישראל וניתק יחסים עם ישראל. וכאשר העמידו אותו באפריקה ואמריקה הלאטינית ובאירופה על כך, שמי שדובר רק בשם הצד הערבי - הרי ירדה קרנו של טיטו ושל שליחיו.

אני חושב שהם זקוקים לפגישה אתנו כדי לומר, שהם לפחות במגע עם שני הצדדים ומחפשים דרך. איני חושב שיש חובה לשחף פעולה עם מדינה שניתקה יחסים אתנו. זה כפי שקרה עם ברית המועצות עכשיו, שאנו שוקלים את בקשת הפגישה עם קוסיגין וכו', בלי לומר "לא", אבל בלי לקיים אותה.

היתה יזמה קצרת-מועד ואולי היא תחודש.

ראש הממשלה ל. אשכול:

היה נסיון של יוגוסלביה ושל ברית המועצות להפגש

אתנו?

שר החוץ א. אבן:

של יוגוסלביה בלבד. לפני שלוש שנים פנה גרומיקו ודחו זאת עד שנסעו הביתה. על פי מאמצייהם אפשר להניח שהם רואים בזה יתרון טכסיסי, שיכריז בראש חוצות שיש מגע עם שני הצדדים.

היתה יזמה תמימה, נאיבית מאוד של בראזיל. הם הפיצו מסמך לאמור: מינוי נציג של או"מ, שצריך לחתור ולהגיע באחד הימים לתוצאה כזאת: ביום אחד ובעת ובעונה אחת יחתמו שני מסמכים: מסמך אחד חתום על הסכם שלום ומסמך המצווה על הצבאות לנטוש את האזורים שיהיו אז אזורים כבושים. שני אלה יחתמו בעת ובעונה אחת.

המשמעות הטבעית היא, שהצו על פינוי יהיה תואם את התוצאות של הסכם השלום, כלומר: שהסכם השלום יקבע איפה הגבולות, מי הולך לאן וצו הפינוי יהיה הולם את ההסכם הנחתם ויבוצע שתיים לפני חתימת הסכם השלום, כדי שיוכלו לומר שקבלו את השלום בלי לחץ הכיבוש.

המסמך הברזילאי עסק בענייני נוהל כללי בלבד, ולא לגוף העניינים. אמרתי לו שההגיון המשפטי-המדיני הוא טוב, כלומר: הסימולטניות החזקה של שלום והתנועות המבקשות להביא שלום - כל זה חיובי, אבל מה אומרים הערבים על כך? הוא נפגש אתם לחצי שעה והם יצאו מהחדר סרים וזועפים.

הם אמרו: אתה אומר שהשטחים יהיו כבושים עד שיהיה שלום. למעשה, יש צד משותף להצעה הברזילאית והצעת גולדברג, אם כי הצעתו אינה קובעת זמנים ומועדים, אלא עקרונות להנחיית הנציג של האו"מ.

מה יהיה אם הדיון יעלה שאין אפשרות הסכם על עקרונות, האם תהיה אפשרות למנות נציג בלי עקרונות? בזה חלוקות הדעות. יש אומרים שברית המועצות תטיל וטו או תגייס רוב נגד כל פעולת או"מ שאינה מתבססת על העקרונות של חזרה למצב של 4 ביוני. אחרים אומרים שהאמריקאים סבורים, שאם יוכלו להגיע לשלב יותר מאוחר בעצרת, והערבים יעמדו בפני ברירה לא כלום או מינוי נציג, שייגלם את המשך האחריות של או"מ - הם יעדיפו את הדבר השני. ויש בזה משום הצלתם מהקונפירונטציה הישירה עם ישראל.

אם העצרת תתפזר כאשר אין שום החלטה מאחוריה,

ולמעשה נשארות בשטח מדינת ישראל ומדינות ערב והקהילה הבינלאומית אינה מתערבת - אולי יעדיפו שתהיה כתובת, שבאמצעותה יכולו לעקוף את הצורך במגע ישיר עם ישראל. אלה ההשערות. אילו באתי לסכם את קווי המדיניות של שאר הגורמים - הייתי אומר שכולם, למעשה, מתנבאים ברוח הדברים שאמרו ביוני. זה הדין לגבי צרפת. כל השוני בהופעה הצרפתית הוא רק במידת הפעילות, שהיא יותר שקטה עכשיו מאז. היא אינה מנהלת מערכה אצל מדינות אפריקה, או בארצות פרנקופוניות. היא נוקטת עמדה של השלמה עם אפס אונים, הבל הבלים, הכל הבל, מה שהיה - יהיה, כאן לא ייפתר דבר. בלי הסכמת הצדדים - שום דבר לא יזוז. אם חובה על או"מ לטפל - מוטב במועצת הבטחון מאשר בעצרת, כי לעצרת אין שום סמכות מחייבת.

הגוש הלאטיני נמצא דבק בעמדה שהיא נקטה אז, על החיוב והשלילה; על הסירוב הלאטיני להשלים עם הצעות על פינוי שטחים בלי ביטול מצב המלחמה. אולם שימו לב, שבהצעה הלאטינית נאמר במפורש, שאילו הוסר מצב הלוחמה - צריך לחזור למצב הטריטוריאלי הקודם. הצעה זו נכשלה אז ואין הלאטינים ששים לחידוש יזמה שתיכשל שוב.

בכלל, יש חלל ריק מבחינת הרצון לנקוט יזמה. שום מסמך אינו קיים ומונח על שום שולחן. יש שיחות ובירורים, אבל לא הוגשה בשעה זו שום הצעה לשום מוסד.

במגעים עם שרים שהיו שם, מאפריקה, אמריקה הלאטינית, אסיה ואירופה - יש דיבורים רבים על אחת מבעיות הלוואי של מצב זה - מצב הפליטים. עניין ירושלים אינו מעורר שום התענינות. מעולם לא גרסתי שזה מוקד מערכה זו. ברוב השיחות, לא מתעורר עניין זה בכלל. מאידך, עניין האוכלוסיה, מצוקת הפליטים מתעורר ודנו בו לפני שבועיים-שלושה יותר מאשר עכשיו. לזה כמה טעמים. ראשית, לא היו בזמן האחרון פרסומים על רעב ועל מיתות משונות וגסיסה. כלומר, הדברים האלה לא נתקיימו או מפני שאונרר"א מסתדרת איך שהוא, או שאינה מבליטה את המצוקה, או שפשוט לא הגיע עדיין חורף. על כל פנים, זמן מסויים לא

שמענו את הלחץ ההומאניטרי.

דבר שני: הידיעות מהארץ על מיקושים, חבלות, זו עדיין אינה נקודת-מוצא נוחה להצעה, שנציף את הארץ הזאת בפליטים נוספים. מבחינה פסיכולוגית, אולי שני הדברים השפיעו, אבל זה עלול להשתנות בשני מקרים. מקרה אחד, כאשר תקום הצעקה על מצב הפליטים החדשים במחנות. מקרה שני, כאשר יתקיים הדיון על בעיית הפליטים.

אני חייב לציין שנוסף על סעיף המזרח התיכון, יש עוד סעיף: בעיית הפליטים. ישנו דו"ח של אונרר"א וסעיף זה יידון בסוף חודש נובמבר או ראשית דצמבר. ואז הדיון הוא על בעיה זו בכללותה, כיצד פותרים אותה. שם יש כר נרחב והאופק פתוח להסברה כוללת על בעיה ופתונה. אני מציע שנציע את הפתרון הבינלאומי האזורי, שבלעדיו אין אפשרות לקדם את הבעיה, תוך הדגשה, שישראל לא יכולה לקיים את הפתרון אלא לתת עצות כיצד לפתור את הבעיה. וכמובן - תרומתה למסגרת המאמץ הבינלאומי והאזורי הכולל.

אני מציע שההממלה תדון בקווי ההסברה היסודית על נושא זה. במשרד חוץ חוברו כמה תזכירים על ההופעה הישראלית בדיוני העצרת על בעיית הפליטים. מדובר על הופעה פולמוסית-הסברתית ולא המבצעת-מגשימה: כיצד להסביר את הבעיה ודרך פתרונה. זה לגבי העצרת: סיכום ביניים, כי המצב לא סוכם והוא היולי וגמיש.

במישור היחסים עם ארצות-הברית - אני מציין שני נושאים: (1) שדיברתי עליו, כיצד להבטיח שהעצרת תעבור בלי "תאונת-דרכים", כלומר: בלי שהערבים יוכלו לומר, שאו"מ רוצה שישראל תסתלק. איך למנוע מצב זה.

חיוניות המאמץ אחרי העצרת לא תהיה שונה בהרבה מאשר עכשיו, והלחץ על הערבים לבוא במגע ולהתקרב לשלום לא יפוג. תוך כדי שיחות אלה - מעלים אפשרות של פתרון מחוץ לתחום האו"מ. אומרים שהאו"מ למעשה לא ישפיע

על המציאות הקיימת, אבל מה שלא יהיה אחרי העצרת, ברור שהמצב בשטח יהיה כפי שהוא, והשאלה אם במצב כזה אפשר לקדם מגעים.

אלו שתי האפשרויות: מגעים עם מצרים, מגעים עם ירדן; כנראה שמשתי הממשלות מקבלים האמריקאים סימנים של רצון, שאמריקה תעזור להם להידבר עם ישראל. תשובתנו היא אחידה, שאנו נברך על כל יוזמה שתפגיש אותנו פנים-אל-פנים עם ממשלה ערבית, בין באמצעות ארצות-הברית, או באמצעות אחרת. הם מציינים התפכחות גדולה, בעיקר בקאהיר. בקאהיר אומרים, שברור להם שאו"מ לא יגאל אותם מהמצב הזה. אגב, זה התחיל להופיע גם במאמרי היכל, שבאו"מ יהיו הרבה דיבורים, אבל תכלית לא תהיה. ואז יהיה חידוש המלחמה או מאמץ להגיע להסדר על ידי מגעים דיפלומטיים. היו שיחות עם כמה אמריקאים, אנדרסון מילא פעם שליחות, ניסה להפגיש את ישראל עם מצרים. אני אמרתי לו ולאחרים, שאיני מאמין שהערבים יהיו מוכנים לשום פעולה חיובית עד אשר ייגמלו מאשליית האו"מ והעצרת. הם עדיין מקווים לנס שיתרחש, שבאו"מ יתרחש דבר שיביא לכך, שישראל תסתלק והם לא יצטרכו לעשות שלום.

אני סבור שהם עדיין חיים באשליה זו ותקווה זו, ולכן, על עוד העצרת מתכנסת - ספק עם תהיה אפשרות לפעולה רצינית כלשהי.

נושא אחר לדיון עם ארצות הברית זה המצב הבטחוני, בעיקר עקב הזיון הסובייטי. אמנם, הערכתם קצת יותר מסוייגת משלנו, אבל גם היא די רצינית לגבי מימדי הזיון. הערכה זו אינה מלווה הערכה קודרת לגבי יכולת מצרים או ירדן לחדש את המלחמה. אבל מאמינים בצורך לעיין בענין זה של איזון הנשק באזור.

ביום צאתי היה ברור שיכבדו את ההסכמים הקיימים אתנו לגבי ה"סקי-הוק", והחומר האחר, ויהיו מוכנים, כי יש נטיה חיובית של הנשיא לדון בהצעות הנוספות, אם כי המצב הפרלמנטרי שלהם לא יאפשר להם, לדעתי, שום הכרעה עד ראשית השנה הבאה, בענין התביעות הנוספות שהמצאנו.

עלי לציין שיש בעצרת בדידות מסוימת של ארצות הברית, כלומר: מידת התחשבותה של ארצות-הברית בישראל שונה במהותה מההתחשבות של כל גורם אחר בנו. והתכנון הטכסיסי לסכל יזמות ממאירות - זה שיתוף ישראלי-אמריקאי, תוך מאמץ קשה מאוד לגייס גורמים אחרים.

הקנדים בקרב חברי מועצת-הבטחון מוכנים כבר עתה להזדהות עם ארצות הברית, לגבי המגמה לצמצם את הפער במינוי נציג, בלי להיגרר להגדרות מדיניות עקרוניות, אולם העמדה הבריטית עדיין מכבדה עליהם.

אשר לבריטים - המצב אתם משונה: היו דיונים על הצעת גולדברג-גרומיקו. גרומיקו נטש את המסמך הזה. עמשי גולדברג נטש אותו גם הוא, אבל בראון נאחז בו. הוא עדיין סבור שאפשר להגיע לידי סיכום על ידם.

ראש הממשלה ל. אשכול:

נעבור עתה לשאלות ודיון.

שר המשטרה א. ששון:

יש לי כמה שאלות, וכמה טענות. שר החוץ, במשך כל הופעתו כאן, דיבר על הערבים. יכול להיות שהערבים מופיעים באו"מ הופעה מאוחדת בהתקפותיהם עלינו, אבל האם בדרך השיחות וההופעות אפשר לומר, ש"הערבים" הם מיקשה אחת? האם עמדה סוריה דומה לעמדת ירדן? האם עמדת ירדן דומה לעמדת מצרים? כי אם המדובר הוא האם תופיע מצרים ותעמוד על כך שהיא מפסיקה את הלוחמה, האם יש להניח שגם סוריה תעשה זאת? לכן, השאלה אם הערבים כולם הולכים בעמדה אחת.

(ב) לי נראה שעל כל פנים מצרים וירדן מעוניינים מאוד להגיע לידי שיחות, אבל בלתי-ישירות. לכן, לא מהנמנע שהם יתמכו במינוי נציג, בסופו של דבר, מצד האו"מ והשאלה היא זו: תפקידו של הנציג - מהו. כאן הייתי רוצה לשאול את שר החוץ: האם אי-אפשר במקום לומר שהמשימה של הנציג תהיה לסייע לשני הצדדים להגיע לשלום, שיאמרו: לסייע לשני הצדדים להגיע לשיחות ישירות על שלום, כלומר: להגביל תפקידו, ולא שהוא יתווך בינינו, אלא יביא אותנו לידי שיחות של שלום.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אתה מתכוון להבדיל בין "שיחות" ו"שלום"?

שר המשטרה א. ששון:

להביא לשיחות או לשלום? ההבדל בין הפיכתו להיות מתווך או להביא לשיחות ישירות על שלום, והתפקידו יהיה רק לדבר עם שני הצדדים, כדי שיבואו לפגישה ליד שולחן אחד, ובזה יגמור תפקידו. רצוי מאוד להבחין בין שני אלה.

נסיוננו עם ועדת הפיוס היה מר מבחינה זו. וצריך להקפיד כאן בניסוח. דבר נוסף: כאשר מדברים על גבולות, ברור שאין אישור של האו"מ או של איזה מוסד בינלאומי כלשהו לכן, שרצועת עזה, למשל, שייכת למצרים, או הגדה המערבית - שייכת לירדן. אין כל אישור בשום מוסד בינלאומי לכן. מה שישנו זה הסכמי שביתות-הנשק, שהם אומרים שהסכמים אלה הם זמניים עד השלום. ועד השלום מחזיק כל אחד במה שיש בידיו. זאת אומרת, לדעתי, שעלינו לעמוד על כך, שכאשר מדברים על גבולות - הרי הגבולות שהיו בינלאומיים לפני 1948 למדינות האחרות - זה אחד הדברים שהייתי מציע לשר החוץ לחשוב עליהם.

ראש הממשלה ל. אשכול:

מה מצב סיני, לפי זה?

שר המשטרה א. ששון:

סיני זו טריטוריה מצרית, אך לא רצועת-עזה. הגדה המערבית אינה טריטוריה ירדנית. יש הסכמים, שעד השלום הם החזיקו בשטחים אלה. אלה נחשבים שטחי כיבוש בידי ירדן ומצרים. לדעתי, יש להבחין בזה בין שני אלה.

אני חושב, שכבואנו לדבר, כאשר ידובר במינוי נציג, עלינו להעמיד, בין יתר הדברים, את ענין הפסקת פעולות הטרור מצד שתי הארצות, כתנאי למינוי איש כזה. זה אחד התנאים הראשיים שצריכים אנו להעמיד. והייתי מציע לשר החוץ לעיין בכך.

ועתה אומר כמה דברים לראש-הממשלה: בישיבת הממשלה האחרונה, שמענו דברים על המשחק שמשחקת אנגליה, ועתה השלים את התמונה שר החוץ. שמענו על המשחק שמשחקת אנגליה ועל רגשי האהדה שמגייסת עכשיו מצרים. יודעים אנו על בילי ושליחותו על זה מגיע למצב מגוחך ומכוער מאוד. אנו רגילים לאנגליה, כיצד מתרפסת היא.

בישיבת הממשלה האחרונה הבטיח ראש הממשלה לכתוב

איגרת לוילסון, האם נעשה הדבר?

ראש הממשלה ל. אשכול:

כן. ראית בעתון שהיתה שיחה ארוכה עם... בשיחה

יכולתי לומר את אשר היה על לבי, אבל נתתי לו שדר לוילסון.

שר הבריאות י. ברזילי:

יש לי שלוש שאלות: א) האם האמריקאים מבינים את חומרת המצב בגבול בינינו וירדן, ואת המצב שנוצר עתה, כאשר הירדנים אינם עושים כמעט דבר כדי למנוע בעד הפעילות של "אל-פתח" בתוך גבולם?

האם אין לאמריקאים כל השפעה על חוסיין, כדי

לרסנו בכיוון זה?

ב) אמרת שמתחת ללחץ על הערבים מסתתר גם לחץ על

ישראל, להפשיר עמדתה.

שר החוץ א. אבן:

אמרתי שיש שני רבדים, והשאלה האם יפשיר האחד את

השני.

שר הבריאות י. ברזילי:

כוונתי לשאול: האם ידוע מה הם ירצו מישראל?

אנו אומרים דברים כלליים, שעומדים אנו על שלנו, וזה בסדר. וכאשר נדון - נדון בכל. אבל מה הלחץ שלהם עלינו? מה הם רוצים מאתנו?

ראש הממשלה ל. אשכול:

כוונתך לערבים?

השר י. גלילי:

כוונתי לאמריקאים. מה מסתתר ברובד השני שמדובר

עליו.

שר החוץ א. אבן:

אם זה מסתתר - אז זה לא גלוי.

שר הבריאות י. ברזילי:

אם אומר אתה שאינך יודע - זה דבר אחר.

ג) עם כל נכונותנו ואולי אפילו רצוננו שהסטטוס-קוו הזה יימשך הרבה מאוד זמן, האם אין סכנה, לפחות בגבול אחד, שכל זה טוב ויפה ויתקיים עד הבחירות לנשיאות, והאם לא יתכן להניח שכל הסדר שייעשה לפני הבחירות לנשיאות עלול להיות פי כמה טוב מאשר הצפוי לנו אחרי הבחירות? כלומר, יכול להיות שסוחכים אנו את העניין, מתוך מחשבה שכל דחיה היא לטובתנו, כי העניין התחיל מכך שאמרו לנו לסגת. אמרנו שלא ניסוג, ועתה אומרים הם לנו שיכולים אנו להמשיך את המצב הקיים. אך אחרי הבחירות עלולים אנו לעמוד בבת אחת בפני מפנה גדול, שיביא עלינו מהלומה.

שר הפנים מ.ח. שפירא:

כל כך מהר זה לא הולך.

שר הבריאות י. ברזילי:

איני יודע, זו שאלתי.

שר הפיתוח ושר התיירות מ. קול:

עלי לציין שבניגוד לכל המברקים וכל מה שהופץ בעתונות בימים האחרונים, דו"ח שר החוץ הוא אישור לכך, שהקו שהממשלה נקטה בו במשך כל הזמן, כל החדשים - היה נכון ומוצדק. ואיני מבין מדוע לא תיעשה איזו פעולה על ידינו, ואולי בהיות שר החוץ כאן, כדי להפגש עם עורכי העתונים ובמשותף אתם לשנות את האקלים בארץ, שהוא בלתי צודק, שכאילו עומדים אנו בפני איזו סכנה של לחצים, שלוחצים עלינו ואנו חוששים שאין שום סיבה שתהיה הרגשה כזאת בקרב העם בישראל, ועלינו לפעול בענין זה בצינורות שונים. איני רוצה לדבר על מודעות ההסתה המתפרסמות מדי פעם ומזכירות לנו את תקופת מאק-קרטי בארצות-הברית, והן יוצרות היסטריה בציבור, בתוך המדינה. לכן, חובה על הממשלה, שעמדתה הצדיקה את עצמה, שלא תהיה הרגשה כזאת בקרב העם.

שר החוץ א. אבן:

קיפחת את מאק-קארטי. הוא תמיד הכריז על דעותיו ולא עשה זאת אנונימית. הוא לא היה, על כל פנים, מוג-לב.

שר הפיתוח ושר התיירות מ. קול:

הערה שניה: הנשיא ג'ונסון קבע, כפי שהזכיר בצדק שר החוץ, באחד מהעקרונות שלו, שהגבולות הקודמים אינם גבולות. אני שואל את שר החוץ: האם בפגישות עם המשלחות השונות, כאשר נפגשים אנו עם נציגיהן ומסבירים להם בצורה שאינה מתשמעת לשתי פנים, שהגבולות הקודמים מתו, הם אינם קיימים, כי מבחינה בטחונית אינם באים בחשבון; ואם מדובר על שלום ועל גבולות מוסכמים, פירוש שזה דבר חדש לגמרי, זו מפה חדשה. הייתי רוצה שבקרב ידידנו נגביר את ההכרה הזאת, שידעו שעליהם להפסיק לדבר על כך. ואם יאמרו המצרים: אנו חוזרים

לגבולות ה-4 ביוני, הרי המלחמה פרצה במידה לא מעטה בגלל שהם תשבו, שעם גבולות כאלה יש להם סיכויים להמיט עלינו שואה. עלינו להעמיק את התודעה הזאת בקרב ידידינו, שהגבולות של ה-4 ביוני אינם קיימים עוד. איננו צריכים לדבר על סיפוחים. אני נגד זה וחשוב שעמדת הממשלה מוצדקת והוכיחה את עצמה. אם ידידינו מתחילים לדבר על סיפוחים - נפסיק אותם, אך עם זאת צריך להיות ברור להם שלא נשוב למה שהיה.

לגבי הנציג של האו"מ: אנו חייבים לחתור לעניין אחד בלבד: אם מדובר על נציג של האו"מ - הטוב ביותר, כמובן, שלא יהיה בכלל, אבל אם אין מנוס מזה - שיהיה רק כדי להפגיש את הצדדים ולא למטרת תיווך, כי הקלף החזק שלנו, שהערבים צריכים להגיע אתנו לשיחות.

אני חולק בנקודה אחת על עמדת שר החוץ. ואני מתפלא ששינה עמדתנו בעניין זה: לקראת הדיון על הפליטים באו"מ, אני חושב שהיה רצוי שתתפרסם תכנית של ממשלת-ישראל - מה חושבת היא שאפשר לעשות בנידון. על כל פנים, איזה פיילוט-פרוג'קט עלינו לתת. משהו חייבים אנו לומר בנושא זה. נעשה איזה אקט הומאני בעניין זה, שיעזור לנו במאבק זה, אם על-ידי אותם פרופסורים שיתכנסו ויגישו הצעת-תכנית בנושא זה או בדרך אחרת.

שר החוץ א. אבן:

לא אמרתי שלא נעשה זאת, אלא שאיננה קיימת

ההיסטריקה שהיתה בנושא זה.

שר הפיתוח ושר התיירות מ. קול:

אני רוצה שלא נבוא עם הזמירות הישנות שהשמענו

במשך 19 שנה. נוכל להוקיע את הערבים, שלעומתם עושים אנו משהו. זה אינו מחייב אותנו כל כך וראש הממשלה אמר, שאם יוכח שמצליחים אנו בזה, יאמרו לנו שנמשיך

להצליח הלאה והוא חושש מהצלחה רבה זו. אך, לדעתי, השקעה זו כדאית.

דבר אחרון: הגבול הירדני וענין סוריה, כאשר דנים בבעיות הפוליטיות - עלולים להגיע למצב של הדרדרות. במידה והענינים יתנהלו כפי שמתנהלים הם ושר הבטחון הביא בפנינו את התזכורת וטוב עשה, מתברר שעלולים אנו להגיע למצב של הדרדרות חמורה מאוד, כי יתכן שלא יהיה לנו מנוס, אלא לעבור את הירדן, במידה והדברים יתפתחו כפי שמתפתחים הם עתה. לא נוכל להשלים עם העובדה שירדן שולחת הנה חבלנים ומרצחים.

לכן, ענין זה מחייב אותנו לפעילות, ועלינו להבהיר שיזהירו ידידי הערבים אותם, בעיקר את חוסיין, העורך מסעות, מדבר ומסביר. הגיע הזמן שיקבל אזהרה רצינית מאוד, באמצעות ידידיו. אני מעדיף לעשות זאת לא רק בפומבי, אלא בצורה רצינית, כדי שידע שהענין רציני ומצב זה אינו יכול להמשך.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

על יסוד ההנחה שבדרך כלל הצד השווה זה פינוי - כולם היו רוצים עמדה זו החזקה והבלתי שגרתית - נובעת מההכנות לבחירות או שזה קשור בויאטנם, כאשר גם ברית-המועצות נמצאת בתוך הענין. כלומר, הנוקשות של ארצות-הברית לטובתנו - ממה היא נובעת: האם מענין הבחירות או שזו קונסטלציה בינלאומית. אך חשוב מאוד שזו האחיזה היחידה, וזו האחיזה היחידה הבאה לידי ביטוי בחמשה עקרונות, בהם נאמר בפעם ראשונה (וזה הדבר החשוב ביותר) בצורה ברורה, שנסיגה או פינוי יהיו תמורת שלום ושלום הקשור בבטחון ובטחון הקשור בגבולות. זה הדבר התמציתי ביותר והחשוב ביותר.

עתה פונה אני לענין הפרינציפים עליהם מדברים, שזה צריך להיות מלווה בהם, שהשליח צריך להיות מלווה בעקרונות. תוך העקרונות שהגדיר אותם שר החוץ, ושהם משפטיים, הדבר המרכזי שם ושעליו כל קיומנו עמסיו,

שהוא בינלאומי. מבחינה זו, חסר כאן הדבר.

כאשר זה אינו, אזי בין שזה יוצא לפועל, כלומר: במידה ומסכימים אנו לזה, כפי שזה מוצע; אם נותנים רק הסכמתנו לניסוחים כאלה, אזי גם כאשר הדבר הזה יוסכם על ידי הערבים או ברית המועצות, ובמידה ולא יוסכם, עצם הדבר שהסכמנו פעם אחת לנוסחאות המנתקות אותנו מאותו עיקר שהיה ב-5 עקרונות ג'ונסון - אני חושב זאת לדבר מסוכן מאוד.

אני מפנה תשומת-לב לענין זה והייתי רוצה מאוד ששר החוץ יסביר לנו נקודה זו, שעליה מדבר אני עכשיו, כי זה ענין רציני מאוד. כי אליבא דחבר בן-אליעזר, המגדיר כמוני ענין הנסיגה, יש כאלה שאינם מסכימים לנסיגה מירושלים, רמת-הגולן ועזה. ענין זה מעסיק אותי והייתי רוצה לשמוע תשובת שר החוץ.

הערה נוספת: כאן אומר דברי בבחינת חוות-דעת, ויש הבדל בין חוות דעת ועמדה או החלטה: כאשר עומדת בפנינו אלטרנטיבה: הבאת הענין פעם נוספת בפני העצרת ומועצת הבטחון - אני נוטה למועצת הבטחון יותר מאשר התרגיל בעצרת עם כל כך הרבה נעלמים, המשתתפים בעצרת האו"מ. כלומר, יש לי חשש לנסות פעם נוספת מזלנו בתוך עצרת האו"מ.

וכאן שאלה נוספת לי אל שר החוץ: האם קרה פעם

שארצות-הברית השתמשה בואטו?

שר החוץ א. אבן:

לא. היא יוצרת מצבים בהם זה לא נחוץ לה.

ג/שכ"ח - 17.10.67

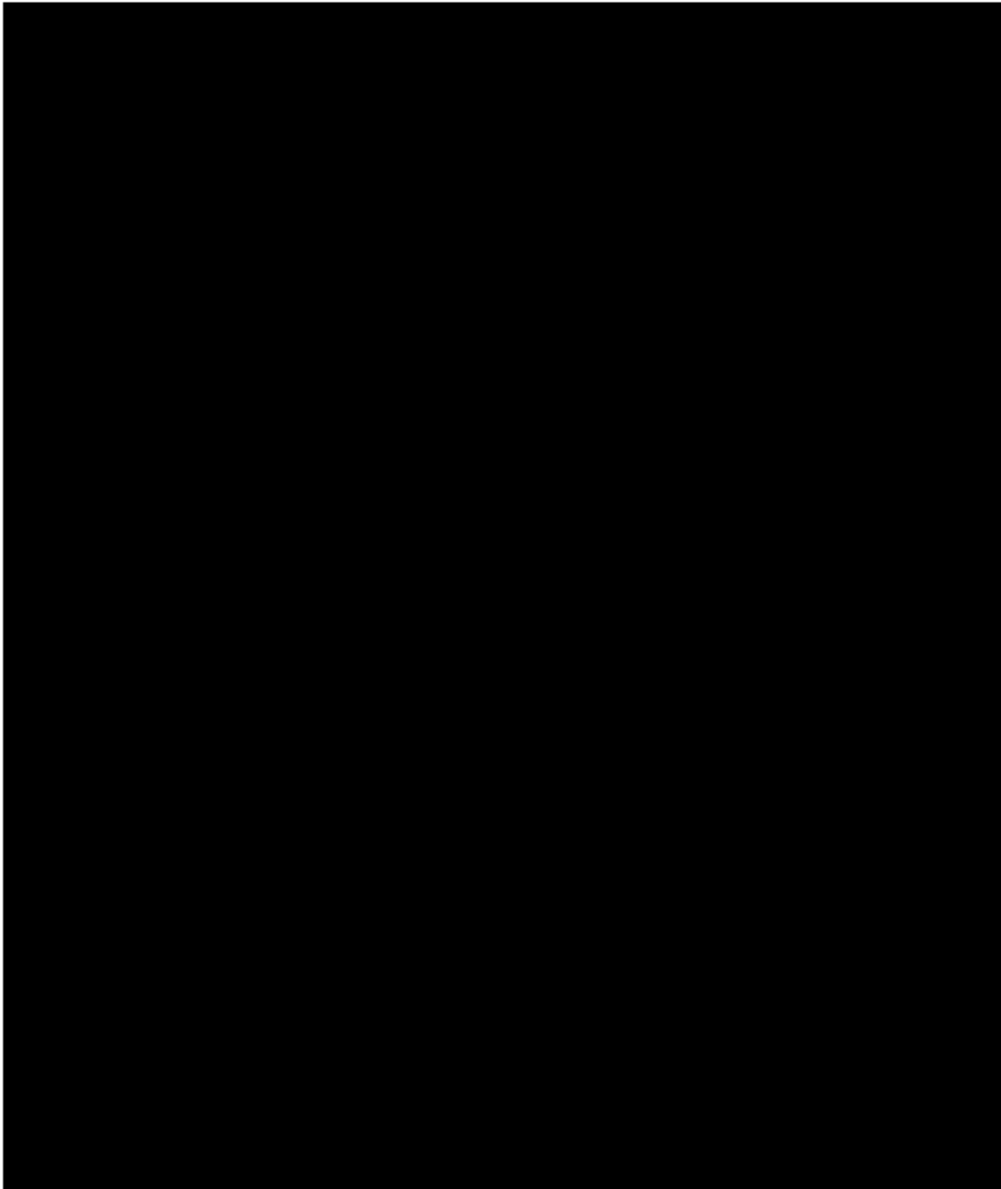
סודי ביותר

31

חשד מ. בגין :

אין מספר קולות מספיק במועצת הבטחון כדי שתתקבל

החלטה עליה תצטרך ארצות ברית לשים וטו.

דבר שני: באחת משיבות ועדת השרים לענייני הסברה חו"ל - שמעתי נוסח והייתי מבקש משר החוץ להתייחס לזה: "אין פינוי בלי שינוי". אני חשוב שנוסח זה אינו טוב. עלינו להמנע, ולו גם בתוכנו, בתוך הדיפלומטיה שלנו, בשיחות פרטיות - לא להשתמש בביטוי זה. זה חרוז ויש בו צליל יפה, אבל במדיניות - מוטב להמנע מפואזיה.

באחד הימים תהיה נטיה לתרגם זאת לאנגלית: "נון אבקואישן - ויזאוט אינובישן" - ואז יש בנוסחה זו סכנה. פוט ביקר אצל נאצר לפני שבוע וסיפר מה אמר לו נאצר, ועכשיו שומעים אנו דברים באנגלית: המצרים מוכנים להסכים להגדרה של "אין פינוי בלי שינוי", ועל זאת יכולים לומר ידידים שלנו: ראו, על סמך הפורמולה שלכם אנו מביאים לכך שיש שינוי. לכן, תסיקו את המסקנה.

מענין שהמצרים הסתמכו על תקדים מדיני וטריטוריאלי, מענין מאוד (לדעתי הוא לטובתנו): מצטט מהעתון:

"THE EGYPTIANS COMPARE THE POSSIBLE STATE OF NO-BELLIGERENCY IN THE M.E. WITH THE SITUATION WHICH HAS PREVAILED FOR THE LAST 20 YEARS IN CENTRAL EUROPE, WHERE, FOLLOWING THE 1965 ARMISTICE WITH GERMANY, THE STATE OF WAR WAS LATER ENDED BUT NO FINAL GERMAN PEACE TREATY HAS YET BEEN SIGNED."

לכן, בחלק זה מציע אני שנשתמש. ומה המסקנה: נכון שאחרי שנת 1945 לא נחתמו באירופה חוזי-שלום, אבל התוצאה היא שהרוסים עומדים בקניגסברג וקוראים לה קלילינגרד והפולנים באודר נייסה, וישנה הכרה דה-יורה על ידי צרפת בגבול זה.

אחזור לפח הטמון בנוסחה מבחינת המלה "שינוי", ועלינו להתשמש, לכן, בנוסח זהיר יותר, ובמקום זה נלך בעקבות ההגיון ומה שאמרנו אחרי ישיבת הממשלה, שנתקיימה ימים מספר אחרי סיום ועידת חארטום.

בעוד אשר לפני ועידת חארטום אמרנו, שכל עוד אין חוזה-שלום - מקיימים אנו במלואו את המצב כפי שנקבע בהסכם הפסקת-האש, הרי אחרי ועידת חארטום חייבים אנו לומר שבעקבות ועידת חארטום, בה לא היתה הכרה בישראל, אין מו"מ ואין חוזה-שלום. עלינו לומר שמאחר ולא מסתמנת כל אפשרות לשיחות ומו"מ - נשארים אנו בגבולות בהם עומדים אנו עתה.

לדעתי, השינוי הזה הינו בעל חשיבות רבה מאוד, ובל נזמין לעצמנו לחצים על רקע הדבר המעוות והאוילי שלא יתן לנו כלום, והוא המונח "שינוי".

בקשר לסואץ: ושוב, מפי ה"סוס" עצמו: אמר נאצר לדינגל פוט, (אחיו של מייקל הידוע לנו טוב יותר, וכן של קארדון, אלא זה האחרון שינה שמו), במפורש, שבתחילה ניתן היה לעשות דבר, ובדיעבד נזכר שהסכמי שביתת הנשק היו קיימים.

ביחס לתעלת-סואץ הוא אומר שבמפורש שלא תיפתח התעלה, אלא אם תיפתר בעיית הפליטים. במלים פשוטות: היא לא תפתח בשביל אניות ישראליות.

הוא מדבר על פליטי 1948 והחזרתם לשטח מדינת-ישראל, עד 5 ביוני. זה נסיון להכחיד את מדינת ישראל בעקיפין. הוא ידוע שלא נסכים לזה ומשמע, שלא יפתח את התעלה לשיט ישראל.

אביא כאן דבר חשוב ואופייני מבחינת מפרץ אילת:

"I NEXT ASKED ABOUT THE GULF OF AQUABA. NASSER SAID THAT IN HIS VIEW THE U.A.R. WOULD HAVE BEEN ENTITLED AT ANY TIME DURING THE PAST 10 YEARS TO CLOSE THE GULF TO ISRAELI SHIPPING AND CARGOES FOR THE FIRST TIME IT HAD FELT STRONG ENOUGH TO DO SO."

את המשפט האחרון אמר אחר שעשה "מיס קלקוליישן"

על סגירת המפרץ.

הוא אמר: אם בדיעבד, אחרי מלחמה כזאת, מדינתו

היתה זכאית כל רגע לפרוץ את המפרץ, הרי זו דעתו גם לגבי העתיד.

עלינו לדחות ולהגיד דברים אלה לאחרים עתה, שאם

רוצים להבטיח את השיט בעתיד - אין דרך אלא נוכחות צבאית שלנו לאורך כל המפרץ.

אשוב לענין שהעלה כאן שר החינוך: אני רוצה

להביע תקווה ואפילו יותר מזה, שלא במפורש ואפלו לא ברמז, ניתנה הסכמה שלנו לטיוטה של ארתור גולדברג, ככתב-סמכות אפשרי של המתווך מטעם האו"ם, כפי שהובא לידיעת ריאד. אני חושב שהצעת שר החינוך בענין זה היתה רבת-חשיבות. אני רוצה להזכיר את המלים המובאות בנוסח, כגון: (את המסמך קרא שר החוץ), ואלה מילים הניתנות לכל פירוש שבעולם, והביטוי הטכני הממשי היחיד הוא NON BELLIGERENCY - כלומר, שזה יכול לשמש בסיס להסכם בינינו והמצרים.

לא כל מה שדוחים הערבים זה טוב בשבילנו. אם

ריאד ידחה את הטיוטה של גולדברג - אין פירוש הדבר שהיא טובה בשבילנו. היא רעה מאוד בשבילנו, כי יש בה יסוד יחיד בלבד - NON-BELLIGERENCY. וזה עלול להשתמע שיש כאן דרישה שנאמר כאילו מסכימים אנו לה.

אני סבור שצריך לעמוד על ההודעה שמסר ראש-ההממשלה גם ב"ניו-יורק טיימס", שיש לנו נסיון עם מתווכים ואיננו מסכימים לזה. הגישה שלנו למו"מ ישיר על חוזה-שלום היא עקרונית ומוצדקת. עלינו לעמוד עליה, בלי שום נסיגה אפשרית או ניסוחית.

ראש הממשלה ל. אשכול:

ה"ניו-יורק טיימס" שינה קצת טעמו בימים

האחרונים.

השר מ. בגין:

בעתון "דבר" ישנה גירסה אחת וב"הארץ" גירסה שניה. לכן, צריך לקרוא את המאמץ עצמו. על כל פנים, איננו חיים מפיו.

אשר להודעת הממשלה - צריך לפרסם, לדעתי, עם תוך ישיבה זו, כי בוא שר החוץ עורר דאגה בקרב העם לגבי הלחצים המופעלים עלינו. אמנם, קראתי את דבריו בעתונות ולדעתי הפיג את הדאגה במידה מסויימת.

אשר לתוכן - צריך להוסיף את המשפט: "הממשלה שבה ומודיעה", וזו ההודעה שמסר ראש הממשלה בעקבות ועידת חארטום.

שר העבודה י. אלון:

בענין נוסחת גולדברג-גרומיקו - אפשר לומר שרווח והצלה עמדו לנו ממקומות אחרים - מהסובייטים עצמם ובמידה מסויימת גם מצד הערבים. אילמלא היה מעורב בזה גולדברג - הייתי פחות מודאג. אני מכיר אותו ויודע עד כמה הוא נפלא. יחד עם זאת - הוא משרת את הארץ שאותה הוא מייצג בנאמנות מלאה.

אני מעיר זאת, כדי שנדאג לכך, שלא יקרה בעתיד, שגולדברג ינקוט צעד כה מרחיק לכת בלי שישמע את התנגדותנו. יכול להיות, שגם אחרי זה ייאלץ לעשות זאת, אם הנשיא יכפה עליו או הוא יהיה משוכנע בכך. אבל במקרה דנן - האפשרות של קומוניקציה כזאת, שיש ללמוד לקח ממסמך כזה, שלהבא לא יקרו הדברים מסוג זה, ללא אזהרה מצדנו.

לגבי העתיד: איננו יכולים לדעת מה יקרה בעמדת האמריקאים. אצל הסובייטים - טיבם של מסמכים שיום אחד הם קמים שוב לתחיה. לא חלה עליהם שום אידיאולוגיה של מוות. זה נס שלפי שעה חלה על מסמך זה דחיה. הייתי רוצה שתהיה לו קבורה יפה, למסמך זה.

אני מגיע למסמך המתחבר עכשיו שם. אני יכול רק להוסיף תמיכתי לדברי שר החינוך ושר החוץ, שיש להיזהר מהמסמך החדש, המתחבר עכשיו, אפילו זה יידחה על ידי ריאד (שר החוץ המצרי או כל ערבי אחר), כי איני בטוח אם כל מסמך שהוא יידחה. ישנה איזו התפתחות בקאהיר והם יכולים להאחז באיזה מסמך ולהתחיל להכביד עלינו בזירה הפוליטית. ולא שיקבע הדבר את הגבולות, כי איני חושב שאיזה גורם יקבע את הגבולות יותר מאשר הישראלים עצמם, אם ישכילו לעשות את אשר צריך לעשות. אבל סבכים דיפלומטיים אפשר ליצור עד אין קץ.

מחילופי שאלות ותשובות בין שר החינוך ושר החוץ
- לא נחה דעתי. בציטוט מיירבי של עקרונות האו"מ - לא נמצאה אף פיסקה התואמת את הסיטואציה הזאת, והיא סבוכה מכמה בחינות.

רמז כבר שר המשטרה: אילו הם הגבולות של מדינות-ערב? נניח שיש אצלנו נכונות או יווצר רוב בממשלה, שתהיה לו נכונות לנסיגה. היכן גבול ממלכת ירדן? איפה נקבע שקלקיליה היא הגבול? האם על ידי כיבוש עבדאללה? זה פעם אחת קיבל הסכמתנו - על ידי חתימת הסכם שביתת הנשק, לצערי הרב. שם יש הסתייגות הדדית, אבל דה פקטו היכרנו בקו זה כקו-גבול עד

שלום והיינו מוכנים להשלים אתו כל עוד ישנו מצב של אי-מלחמה, ואפילו לא שלום. זה לא קו גבול שהוכר באו"מ, פרט לעצם תפקיד האו"מ בחתימת הסכמי שביתת הנשק ואישורם. אבל זה לא זכה להכרה בינלאומית רחבה. אפילו השר בגין הביא מסמך, שעל סיפוח הגדה לירדן חתמה רק בריטניה. לכן, תתחיל להתעורר הבעיה - היכן הגבול של ממלכת ירדן, האם זה האורגינלי שלפני מלחמת תש"ח או גבול אחר?

הוא הדין לגבי עזה, עליה אני שומע שיש הסכמה כללית. מדוע התאהבנו בה יותר מאשר בבקעת בין-שאן? כאילו שם אין ערבים ופליטים ואינם פרים ורבים שם? אך היא נעשתה פתאום אחת הערים הקדושות של ישראל.

איני מוציא מכלל אפשרות, שכאשר יטען נאצר לגבולות הקודמים, הוא יטען לסטטוס-קוו, ואולי גם לפי תמיכה בינלאומית איזו שהיא.

אין בידינו הטיוטה של מה שעומד להיות מוסכם בין גולדברג והנשיא, אבל ישנה סכנה של סתירה לא רק בין מה שאנו רוצים ומה שיהיה במסמך, אלא אפילו בין המסמך וחמש הנקודות של הנשיא ג'ונסון. אני מציע לנהוג במסמך זה זהירות מירבית, כי טמונה בו סכנה גדולה.

איני יודע איך יתגלגלו העניינים בעניין תעלת-סואץ. אני רואה חובה לעצמי לומר, שאם יתגלה רצון או צורך להפריד את בעיית תעלת-סואץ מבעיית השלום - איני מתנגד שיהיה דיון על בעיית תעלת-סואץ כנושא בפני עצמו, גם כדי להרגיע חלק מארצות העולם. זה לא לטובתו של נאצר, אבל אי-אפשר לדעת מה השיקולים שלו. יכול להיות שיש לו בעיות כאלה, שהוא מעוניין בהסדר כזה. וזאת, בתנאי מפורש, שזה לא קובע עניינים טריטוריאליים, ו-ב) שישראל תוכל להפילג עם דיגלה ולא רק להסתפק בהודעה, שזכותנו להפליג שם, מתוך הנחה שבגלל הקשיים של נאצר - לא נפליג. ואז איש לא יוכל לבוא אלינו בטענה, שאיננו מתחשבים בקשיי העולם.

פרט למצרים - בריטניה היא הקורבן הגדול ביותר
בסגירת התעלה, כי היא המפסידה ביותר.

אני הייתי מעוניין שישראל תופיע כגורם שלא רוצה
להכביר כאן. זה לא מזיק לנו, אלא להיפך: הסדר ביניים כזה קובע עובדה, שאנו
יושבים בסיני, לדוגמא. זה מעין אקט של השלמה, אם כי לא עובדה פורמאלית.

לגבי הפליטים: אני מסכים בענין זה עם הקו
שנקטנו כל הזמן, ושר החוץ ביטא אותו גם היום, שהבעיה תבוא על פתרונה השלם
בהסדר אזורי, אבל אני מציע שבתכנית שלנו לקראת הדיון בשאלת הפליטים, נעלה
אפשרות של התחלת פתרון בעית הפליטים בהיקף אזורי, כולל תרומת ישראל, גם לפני
שיחתם חוזה-שלום. אני מתנגד שלפחות היא תעשה להפריד בעיית הפליטים מבעיית
השלום הקבוע, משום שזו בעייה אנושית והיא, לדעתי, גם בעייה פוליטית, גם אם
דעתנו לא תתקבל, והיא לא תתקבל כי הם לא ישתפו פעולה. ואז, לפחות הצעתנו הצעה.
אם היא תתקבל - אזי נפתח שסתום בטיחות בענין הפליטים ולדעתי עלינו לטפל בענין
הפליטים באופן דינמי יותר. אני סבור שאיננו עושים דבר בענין חיפוש אפשרויות
הגירה מעבר לים ועוד. הכל בשטח זה מקרי ואין יזמה בנושא זה ובעיית הפליטים
אינה פועלת לטובתנו.

בעקבות שאלתו של השר ברזילי: הוא לא אמר
מסקנתו, והיא עלולה להיות הפוכה משלי, באותה שאלה עצמה: יש לנו שנה וחצי עד
הבחירות לנשיאות ארצות הברית. אני בהחלט לא מוציא מכלל אפשרות הקשחת העמדה של
ואשינגטון אחרי הבחירות. אנו עדיין זוכרים את ואשינגטון הגדולה הזאת, כאשר גם
היא מתרפסת לא פעם בפני הערבים. אנו רואים היום את צרפת עושה דבר דומה.
הגרמנים עשו זאת פעם ועוד יעשו זאת.

היות וביום בהיר אחד ירצו לדבר על הגבולות,
ואיני מעריך שזה תאריך קרוב, אבל הזמן בכל זאת פועל, ואני מציע לעצמנו, בין
שזה יפורסם או לא יפורסם (זה לא חשוב), הרי לנו חשוב קודם כל מה חושב השולחן

הזה: נסכים בינינו לבין עצמנו שבעיית עתידם המדיני של ערביי הגדה זה ענין שבינינו לבינם. הוא אינו ענין שבינם וחסיין. הוא אינו ענין שבינם ובין נאצר. אולי תחשובני לאופטימיסט שוטה, אבל כל זמן שלא בדקתם - לא ברור מי השוטה כאן. אני מאמין שניתן להסתדר עם נציגי הערבים החשובים, הנמצאים ברשותנו. לא מנסים ולא עושים זאת עתה, וכל המגעים עתה הם מקריים, או שישנו טיפול עם גורמים לא מוסמכים, או שאין טיפול בכלל.

וכי מדוע צריכים אנו לקשור את ענין ערביי ארץ-ישראל עם ערביי עבר-הירדן או סוריה או מצרים? ולזה יכולה להיות השפעה גם לגבי הגבולות.

אני אומר גם לאלה בתוכנו, שהם בעד החזרת הגדה לחוסיין, שאין כל נזק בהסדרת בעיית היחסים בין ערביי הגדה ובינינו: נניח, היפותטית, שבעוד שנתיים-שלוש תתגלה אפשרות להגיע להסכם עם ירדן ותמצא אפשרות להחזיר זאת - כי אז נחזיר זאת כדבר מסודר. אבל מה הפגם בבידוד נושא זה מהזירה הכל-ערבית ומהנסיון שלנו למצוא איזה מודוס-ויוונדי שיתקבל על דעתם ודעתנו, אפילו לא על פי קולות של משאלי-עם, אלא על פי אותה שיטה שחוסיין צרף את הגדה המערבית אליו.

איני מציע להפעיל שום לחץ דיפלומטי בענין פעולות הטירור, מצד גולדברג. איני חושב שצריכים אנו טובה אמריקאית בענין זה. ספק אם היא יכולה לעזור בזה ואם תעשה - ודאי תצא ידי חובה בדבר, שאני מצטער עליו, אבל גם הוא חרב פיפיות בידי הערבים: ציין כאן שר החוץ, ואני מקבל זאת, שהדיעות המגיעות מהארץ על פעולות טירור וחבלה - מכבדות על צדקנים מקצועיים להעלות הצעות מחודשות היום, על החזרת פליטים וכיצוא בזה, הצעות "נפלאות". איני אומר שצריכים היינו להזמין את הטירור כנשק פוליטי לטובתנו, אבל קיימת מציאות מסוימת וישנן פעולות טירור ויש פעולות נגד מוצלחות. שר הבטחון מסר רק הבוקר על פעולה מוצלחת שלנו נגדם.

איני אומר שאין צורך לטפל בזה, אם מעבר לגבול מתחוללת היא או בתוך הגבול. אין ספק שאי-שקט זה עלינו לנצל ליצירת עובדות, שמשמעותן תהיה בטחונית, אבל יתכן שמשמעותן המרחיקה-לכת, ארוכת הטווח תהיה גם מדינית, גם טריטוריאלית.

יורשה לי עכשיו לתמוך בהצעת השר בגין, בענין שינוי בנוסחת ההחלטה המקורית שלנו. אני מודה שגם אז הייתי חצוי מאוד בהחלטה הזאת, שהיה בה גם התחייבות על חזרה לגבולות קודמים, אם כי השארנו פתח לשינויים שצרכי הבטחון יכתיבו. איני מציע היום להקל על מלאכת שר החוץ בזירה שהוא נתון בה, ולסגת מכל הנוסחה, אבל בהחלט יש להתחיל לשנות מובן ההחלטה, מ"כל עוד", ל"כיוון ש...". אני תומך בשינוי זה. איני בטוח אם צריך לנסח כאן בדיוק את המילים האלה, אבל צריך להתחיל לתת משמעות חדשה לנוכחותנו בשטחים, כלומר: נוכחותנו היא כבר משום שהם מודים שאין שלום. אני רוצה שלום לא פחות מכל אחד מאתנו, ולא זה שיקבע, להיפך: אולי זה יחיש את השלום יותר מאשר השארת השאלה, שהיא תמיד מובטחת לי. ומסתבר שמנהיגי ערב מעדיפים את המצב הנוכחי על פני שלום. בסופו של דבר, בשנת 1949 הם נשאו ונתנו אתנו וחתמו על הסכם שביתת-נשק. העובדה שזה נתגלה כמשגה ישראלי - זו אינה אשמתם. היום, כל מה שהם מציעים - זה פחות מהסכם שביתת-הנשק, מלבד הרמז שהם מעבירים בשם נאצר מפי פוט. עובדה היא שהם מעדיפים את המצב הקיים על פני הידברות עם ישראל. על כן, אני תומך בשינוי הנוסח. אין כאן שום סגירת דלתות. איננו אומרים שכל שעל אדמה בו דרכו רגלים של חיילי צה"ל - קדוש הוא עד כדי כך שאי-אפשר לסגת ממנו. יש לנו דעה לגבי שלמות הארץ, אבל יש לי יחס מיוחד שלילי בענין ההאשמי. כל האסונות שלנו עד עתה היו מההאשמים. אני מזהיר בפניהם אזהרה גדולה, גם בגלל הגאוסטרטגיה המשתמעת מזה. אני מציע שדווקא בשנה זו, שהיא שנת-בחירות בארצות-הברית - עלינו להשתמש בהזדמנות ליצירת עובדות.

כל ההסכמים הדיפלומטיים והצבאיים יעמדו בסימן

שאלה, אם לא יווצרו עובדות התישבותיות ושולחן זה סוברני להחליט. אם נרצה לפרסם - נפרסם; אם נרצה לשחוק - נשחוק.

השר מ. בגין :

זה קשה יותר, אבל אפשרי.

שר העבודה י. אלון :

וכי מה הפחד בפני גיבוש עמדה משלנו?

שר הדתות ז. ורדיפטיג :

כנקודת-מוצא להערותי הקצרות - אקח את הסיכום של שר החוץ, שאני מקבל אותו בהחלט, שצריך להניח שהדיונים בעצרת האו"מ ומועצת הבטחון, בחדשים הקרובים, יסתיימו בלא-כלום. זו היתה המסקנה של שר החוץ ואני מקבל זאת. יהיה רעש פחות או יותר והדבר יסתיים בלא-כלום.

ממילא נדמה לי שצריך להתכונן ולעשות כבר עכשיו פעולות לקראת המצב שיווצר בעוד כמה חדשים, אחר פיזור העצרת. יוצר מצב סטטי ששני הצדדים ישחדלו להפוך אותו לדינאמי. אנחנו נשחדל לתת לזה דינאמיקה על ידי האחזיות התישבותיות.

היתה פעולה שנבוא בהצעות על סיפוח בית-לחם לירושלים וכמה פעולות חוקיות בעזה ועוד. תוך השנה הקרובה נעשה משהו וגם הם יעשו מעשי חבלה וטירור ויתנו להם מנוף חדש, וזה יהיה מאבק בינינו. הם יחשבו שעל ידי אותן פעולות - יכריחו אותנו להגיע לאיזו פשרה וחידוש מו"מ. משום כך, עלינו לתכנן כבר עתה כיצד להרגיל את דעת הקהל למצב שיווצר בעקבות האיום הזה, ואיך לשים את האחריות על המצב, בעיקר לפתחם של הערבים, על סרובם לדבר אתנו שלום.

נשים את הדגש החזק על זה ולא על בעיית הפליטים והכיבושים. ונדמה לי, שמשום כך עלינו להלחם על דעת הקהל העולמית, ולא רק העולם המערבי. אינני סבור שעלינו למחוק כבר לחלוטין את מזרח-אירופה, את כל העולם הזה מחישובינו. כי נדמה לי שגם העובדה שברית המועצות והארצות הקומוניסטיות ניתקו את יחסיהם הדיפלומטיים אתנו - נובעת בעיקר מענין סוריה ולא מענין מצרים וירדן. לולא התקפתנו על רמת הגולן, יתכן שלא היו מנתקים את היחסים אתנו. זה היה הקש ששבר את הגמל. על כן, עלינו לא להתייash לחלוטין מכל מגע אתם.

זאת אומר אני גם לגבי ההצעה של יוגוסלביה להפגש עם שר החוץ שלנו. נדמה לי שכאשר רומניה לא ניתקה אתנו יחסיה דיפלומטיים - זה נבע מכך שהעולם הקומוניסטי היה מעונין להשאיר איזה אשנב פתוח.

שר החוץ א. אבן :

אבל הם ניתקו את היחסים אתנו.

שר הדתות ז. ורהפטיג :

גם כאשר הם ניתקו את היחסים אתנו - אם הם רוצים להפגש אתנו - איננו צריכים לומר שעולם זה אינו קיים בשבילנו. ראשית, בגלל שיהודים נמצאים שם; שנית, הוא קיים בגלל כוחו, שיש בו סכנה בשבילנו.

שר הפנים מ.ח. שפירא :

השאלה מה היתה כוונתם.

שר הדתות ז. ורהפטיג :

אני חושב שגם לאחר מאמצי של יוגוסלביה - לא
ישתנה המצב, כי הערבים אינם רוצים לקבל זאת. אני יודע אם עלינו להחמיץ
הזדמנות זו של פגישה אתם. מי יודע מתי תינתן לנו שוב.

אני חושב שעלינו לנתק את המגע עם ארצות אלה,
ולקבוע שאין לנו כל עסק אתם. לדעתי, ישנה עוד אפשרות לגבי מזרח אירופה, שנשים
טריז ביניהם והערבים. אין הזדהות מלאה ביניהם ולהם ולערבים יש נימוקים שונים
לגבי הנושא הזה, ויתכן שאפשר להכניס טריז כלשהו ביניהם.

שר הסעד י. בורג:

השאלה מה משלם אתה בעד זה?

שר הדתות ז. ורהפטיג:

אני חושב שלא כלום.

שאלה נוספת: האם שמים אנו לב לבעיה של השינוי
העומד לחול בדרום-ערב, כאשר הפרו-נאצריים השתלטו על המוצא לים-סוף, ומה מידת
הסכנה של סגירת מוצא זה בשבילנו? אני יודע מה הכוח שברשותנו כדי לענות על
איום זה?

שר הפיתוח ושר התיירות מ. קול:

האי.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

כן. שאלה אחרונה: האם שר החוץ דן בבעיה ומה

המצב בענין יהודי-ערב?

שר הפנים מ.ח. שפירא:

אני חושב שהדו"ח שקבלנו משר החוץ מניח את הדעת. הוא עלול להשאיר את המצב הקיים לעוד כמה זמן. ואז נדע ודאי כיצד לנצל את הזמן הזה. החשיבות בכך היא, שג'ונסון הסתייג מהצעת גולדברג ולמעשה ביטל אותה. אינני מניח שכאשר גולדברג בא בהצעתו - לא התייעץ עם ג'ונסון תחילה בענין זה. הוא לא היה בא בהצעות כאלה בלי שג'ונסון היה שם ידו עליהן. אם עכשיו ביטל זאת - יש לו ודאי נימוקים משלו לכך, וטוב להציג זאת כך, שגולדברג היה הותרן והוא עכשיו התקיף. עך עצם העובדה שעשה זאת, זה מוציא אותנו מצרה שיכולה היתה לקרות לנו על ידי הצעה זו.

אמנם, יתכן שיהיו כאלה שירצו לאמץ אותה, אבל אם רוסיה ואמריקה גם יחד מתנגדות לכך, ואין להניח שהערבים יסכימו לה, ברור שהענין הזה נפל.

מה שמדאיג אותי קצת, זה הענין של רוסיה. שר החוץ אמר שכולם לאים וגם רוסיה לאה מלטפל בענין זה. מי שמכיר את הרוסים - יודע יפה שהם אינם לאים. יש להם די כוח. זה עם גדול ואם פדורנקו יתעייף, אזי יש להם הרבה פדורנקו שיכולים לפעול ולעשות במקומו. עצם השתיקה של רוסיה או השקט שלה עכשיו - מדאיג אותי מאוד. היא שולחת עכשיו כל כך הרבה נשק ואנשים, מדריכים, אינספקטורים וטכנאים, וודאי מתכוננת היא למשהו. לכן, השתיקה הזאת אינה פשוטה בעיני: וברצוני לשאול את שר החוץ - האם בדק ענין זה: מה חושבים אלה שיש להם יחסים עם הרוסים, מה הערכתם: האם רוסיה תשמור באמת על המוסדות הבינלאומיים, על או"מ וכו' - או שעלולה היא לעשות משהו על דעת-עצמה? וטוב שנעמוד על ענין זה בזהירות רבה.

ברצוני לשאול עוד: באחת הטלגרמות הודעת לנו, שכאילו יש שמועות שנאצר עומד להתפטר. האם יש יסוד לידיעה, או שזו שמועה שנעלמה והוא עדיין שליט שם במקום.

ביחס ליהודי רוסיה: מה הרושם שעשה הדבר בחגים בינלאומיים, והאם הרוסים מתרגזים על כך? האם באים הם להכחיש את הדברים האלה? האם היו אילו קשרים בין מישוהו ובינם על נושא מצב היהודים שם?

ולבסוף: אני נגד זה שלא נתריע על הטירור. אנו מוכרחים להתריע על כל דבר ודבר. לא חשוב אם אמריקה חושבת שהיא צריכה לעזור לנו או לאו. צריך להתריע על כל מקרה ומקרה. על העולם לדעת מה עושים לנו. אני בטוח שזה לא לטובתם של הערבים, בעיני הציבור הגדול בעולם, כאשר יום-יום קורים דברי כאלה במדינת-ישראל.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

כבר אמר יגאל אלון, שנוסח גולדברג-גרומיקו מתויק באיזה מקום ויקום לתחיה. נגד זה אין עצה. אלא חושש אני שכאשר יוציאו אותו מהתיק, לא יהיה רצוף אליו דוקומנט שיאמר שישאל אמרה, שזה לא בא בחשבון ואינה מקבלת זאת. היה כדאי שחברי הממשלה הדנים בנוסח זה - יקראו בו. עד כמה שידוע לי, היו על כך שלוש נוסחאות. אני רוצה לומר לשר החוץ: קראתי הרבה על הנוסח הזה, בכל העתונות, באמריקה, באנגליה ובצרפת. בשום מקום לא ראיתי שישאל הודיעה שזה לא בא בחשבון, באותה מידה כמו שהצופתים אמרו שזה לא בא בחשבון או כמו שהסובייטים אומרים עכשיו, שזה בכלל לא היה אף פעם הנוסח שלהם.

הדבר הזה צריך, לפי דעתי, להיות כפי שאומרים הגויים "טו פוט און רקורד". יש להגיד זאת במפורש, ועובדה היא שעתה מקים בראון מסמך זה לתחיה.

אם כן, מי תומך בנוסח זה: ברית-המועצות טוענת, שזה אינו הנוסח שלה. וכאן אין עצה נגד החשש של יגאל אלון, שזה ישאר באיזה תיק, אך זה צריך להיות מלווה איזה "אנדורסמנט" ברור, שישראל אמרה, לא פחות מאשר מצרים, שזה אינו בא בחשבון.

מה שמתרחש עכשיו, בחדשים האחרונים, בניו-יורק וושינגטון, אלה דברים שבטכסיס. והטכסיסים בכל המלחמה הזאת, יש להם ערך מכריע וחשיבות שאסור לזלזל בה.

יחד עם זאת, יש כמה דברים שעלינו להביאם בחשבון: יכול להיות יום בו ארצות-הברית תלך קדימה, כדי לפגוש את הערבים ואת ברית-המועצות ואנו לא נוכל להשלים עם זה ולא נוכל להשלים עם ארצות הברית. נדמה לי שהנקודה הזאת צריכה להיות מובלטת: מה הדברים שמהם לא נזוז. אחד הדברים מהם לא נזוז הוא ענין המו"מ הישיר. זה דבר שאמרתי אותו שלשום ואמר לי ראש הממשלה, ובצדק, שיהיה לנו דיון בעוד יומיים בנושא זה, ותוכל לומר זאת שם.

איני טוען להיות ידען גדול מאוד בהיסטוריה של מו"מ בין עמים, אבל עד כמה שידוע לי, אין תקדים לדבר זה. כאשר אומרים: אתך לא נשב ולא נדבר, וזה לא התחיל ממלחמת ששת-הימים, ולא ממלחמת השחרור; מאז נמצאים אנו בויכוח עם הערבים, אנו נמצאים במצב כזה, שהערבים אומרים, שהם אתנו לא רוצים לשבת; ואנו משלימים עם זה. השלמנו עם מצב זה בועידת סנט-ג'יימס בשנות השלושים.

שר המשטרה א. ששון:

פגישות סנט-ג'יימס היו בשנת 1946.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

עוד לפני כן. הם אינם רוצים לשבת אתנו וצריך שיהיה ברור לאנשים בעולם, שכל עוד לא ישבו אתנו, אנו לא נאזין לשום תביעה שהיא, גם אם תבוא ביחד מצד כל מלכי מזרח ומערב. לא נהיה במצב של מצורעים. אני חושב שצריך להביא זאת להבנת המדינות. העולם יבין זאת, כאשר הם אינם מרשים לעצמם לנהוג כך לגבי שום אדם ומדינה, אלא רק ביחס אלינו.

כאן מברך אני מאוד את דברי יגאל אלון ביחס לערביי הגדה. אני טוען זאת כבר במשך מספר ישיבות רב, שחייבים אנו, ולו גם לא קבענו לנו את המטרה הסופית ביחס לגדה, לומר לערבים היושבים כאן וביניהם אנשים בעלי עמדה, שמוכנים אנו להדבר אתם. זה נחוץ לנו לא רק לגופו של ענין, אם כי גופו של ענין הוא גדול מאוד. לא נוכל, לפי דעתי, ליישב את הפליטים היושבים בעזה בשום מקום, אם לא נדבר על אמיגרציה, שאיננו רואים אותה; ואם נדבר על איזה הסכם כולל של סידור אזורי - הרי סידור כזה מחייב מו"מ ושלוש. ואם איננו רוצים לדבר אתם על שלום - איך יכולים אנו לדבר על פתרון בעיית הפליטים?

המקום אליו יכולים אנו להזיז את הפליטים הוא הגדה. ואם כן, נחוצה לפחות לזה הסכמת תושבי הגדה. איננו יכולים לעשות זאת בלי הידברות אתם.

ראש הממשלה ל. אשכול:

וכן הסכמת השולחן הזה.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

זה הדבר הראשון, כמובן.

ראש הממשלה ל. אשכול:

איך אפשר לדבר עם הערכים, כאשר קודם-כל עלינו לדעת מה רוצים אנו בענין זה.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אני הולך לשיטתי. אני אומר ששולחן זה צריך להסכים לכך. אם דעה זו תתקבל - אזי בלי הסכמה של איזו נציגות של תושבי הגדה, הדבר הזה לא יכול להסתדר.

אני יודע שאיננו רוצים להחליט על המטרות הסופיות. בכל זאת, יש משהו שכדאי לעשות בו קצת אוורור. אני רוצה לשים את הדגש על סיני: מבחינה היסטורית, על סיני יש לנו את התביעה הקטנה ביותר. מבחינת הנוכחות, מבחינת הדמוגרפיה, בטחונות, כלכלית - סיני זו טריטוריה מאוד מאוד רצויה לנו.

מבחינה היסטורית, גם למצרים התביעות על סיני הן קלושות. גם העובדה שסיני היא באסיה ומצרים היא מדינה אפריקאית פר-אכסלנס, גם זה אומר משהו.

שר החוץ א. אבן:

זה כמו תורכיה וברית המועצות.

השר י. גלילי:

אומרים את הביטוי: "ווי וונט פיס", אה פיס
אוף ג'ורדן, אה פיס אוף איג'פט"...

לעצם הענין: אני מברך על הפעולה עליה דיווח שר
החוץ. שהרי כולנו היינו נתונים בדאגה, שמא הנוסחה של גולדברג-גרומיקו תהא
בדרגת-חיים פעילה, הרבה יותר מכפי שנתברר מדו"ח זה. ההסתלקות האמריקאית
מנוסחה זו וודאי לא היתה באה אילמלא פעילות חרוצה של אנשינו.

אני רוצה גם לציין בקורת רוח את העובדה, ששר
החוץ אמר לנו, שיש ריפיון במתח בנושא ירושלים ובנושא הפליטים.

אני מרוצה גם ממה ששר החוץ לא אמר לנו: חרדתי
שמא הוא יראה הכרח לדווח לנו שיש מתח לרגל העובדות ההתישבותיות שנוצרו בגוש
עציון ורמת-הגולן. איני בא לומר שלא צפויים לחצים בזה, אבל טוב לפחות שלא נראה
צל-הרים כהרים, ולא נקדים להתרע בפני לחצים שלא יהיו, אף על פי שאיני מקווה
שהאו"ם יריע לכבוד העובדה שהקמנו האחזיות בגוש עציון ורמת-הגולן.

מוקדם לברך על המוגמר, אבל דווקא מציאות זו
מאירה באור חזק את הסכנה שיש בדיבור מצדנו על החזרת שטחים ובתרומות של
ויתורים מצדנו, בטרם נדרשנו להם על ידי גורמים חזקים.

על יסוד זה אעיר הערות אחדות, לא בניגוד לדברי
שרים אחדים, אלא כדי להזכיר לעצמנו את הדברים:

(א) אני כופר בכך שבנוסחת ההחלטה הראשונה שהחלטנו עליה, שבאין שלום - אין
אנחנו ממישים כוחות מהעמדות שאנו מחזיקים בהן עכשיו, היתה כלולה הנחה של שיבה
לגבולות הקודמים. לא היתה כלולה הנחה כזאת.

אביא דוגמא: אין זה מן הנמנע שיש שרים כמוני, שהניחו שבתנאים מסויימים אנחנו לא נוסיף להחזיק באותם מרחבים של סיני, שאנו חומדים אותם, כפי ששמענו עכשיו מפי שר המשפטים. אבל אין פירושו שיבה לגבולות ה-4 ביוני. חשוב מאוד לדייק עם עצמנו וזולתנו בענין זה. אותה החלטה שקבלנו בהסכמה כללית בניואנס כזה או אחר של התייחסות רגשית אליה, לא היתה בזה, בשום פנים ואופן, החלטה על שיבה לגבולות ה-4 ביוני. עלולים להיות שינויים בגבולות, בלי שפרשנו אותם; אדרבא, מה שנוגע לעזה, פרשנו במפורש, ובנוגע לירושלים אמרנו במפורש. לגבי מרחבים אחרים, ישאר הדבר פתוח, אבל איני זוכר שר אחד שהציג גבולות לפי 4 ביוני.

שר הפיתוח ושר התיירות מ. קול:

גם על רמת-הגולן אמרנו במפורש.

השר י. גלילי:

איני זוכר, אבל אין צורך להרע עם עצמנו.

אני רוצה להזכיר לעצמנו שהודעה על ביטול מצב הלוחמות - אין בה כדי לפתור. הבחנתי שנציגים שלנו הבהירו את הדבר פעמים אחדות, אבל אף שחלה הסתייגות מהנוסחה של גולדברג-גרומיקו, אני מעריך שיש חשיבות עם נבהיר זאת הברה חוזרת ונשנית.

אני מחשיב שתהיה הכשרת דעת-קהל בנושא של חוסיין. חוסיין עורך עכשיו מסעות בעולם ומטפח לעצמו דימוי שעומד בסתירה מוחלטת לרקורד שלו, בדרך כלל, וביחוד בשנה האחרונה.

אני מסכים שנכמרים רחמי הבריות על המלך הינוקא
והראוי לחמלה, אבל לפי דעתי יהיה ראוי להבליט בכל לשון של הבלטה, שחסיין
מעולם לא התבטא בזכות שלום עם ישראל. עובדה שמלך זה השתתף בועידת היסוד של
הארגון של שוקיירי; עובדה היא שהפגיוז את ירושלים; ידועה התייחסותו למקומות
הקדושים, הנסיעה שלו עמשיו לברית המועצות במגמה זו...

שר העבודה י. אלון:

פקודות המבצע היחידות בהן היה צו מפורש להרוג
את האוכלוסיה - נמצאו ברשות הצבא הירדני.

השר י. גלילי:

אתה מתכוון לפקודות המתייחסות למוצא

ובית-נקופה.

שר הבטחון מ. דיין:

אלה היו פקודות-תרגיל ולא מבצע.

שר העבודה י. אלון:

זה עוד חמור יותר.

השר י. גלילי:

ההתנהגות שלו בימים הראשונים של חודש יוני, כל
אלה הם נתונים מספיקים כדי להעמיד את הדמות הזאת באורה האמיתי והדבר חשוב
בעיני לא מבחינת אישיות המלך הזה, אלא על-מנת להבליט מי הפרטנר, ששוחרי-שלום

למיניהם מטפחים כבעל ברית למו"מ על השלום.

מבחינה זו איני חושב שעלינו לערוך שינויים כלשהם בנוסחאות של ההחלטות. אלא נראה לי שאם בעקבות ההודעות של ראש-הממשלה מ-3 בספטמבר נגיד שהממשלה שמעה מפי שר החוץ על המגעים המדיניים באו"מ, ובין נציגי המעצמות, שקבעה בין השאר, שמצד נציגי מדינות-ערב נמשך ועומד בעינו סירוב מוחלט להכיר בעובדת קיום ישראל, לשאת אתה במו"מ ולחתום שלום אתה. עובדה זו רושמת לעצמה ממשלת-ישראל וקובעת שהיא תעמוד איתנה בעמדות החיוניות לבטחונה, והיא מסרה הנחיות לשר החוץ בדבר המשך הפעולה בזירה המדינית.

צריך להזהר מלתת הסכמה או סמכות מופלגת למתווך. אני מסיים בזה, שהדו"ח של שר החוץ אינו צריך להבהיר, כאילו תמו הלחצים, אבל, בסופו של דבר, זה דו"ח מעודד, ונמשיך בקו שנקטה בו הממשלה, ואף נשתמש בזמן שיש לנו כדי ליצור עובדות, שאי-אפשר יהיה להטות אותנו אחור מהן.

שר הבטחון מ. דיין:

אני רוצה להעיר שלוש הערות סביב העניין, ואני מניח שיגיעו לדיון עליהן מתי שהוא:

(א) אני בעד זה שנחליט בענין עתיד הגדה ונחליט לגופו של דבר. איני חסיד של הנוסחה, שהטוב ביותר בשבילנו לא להחליט. אולי מה שהיה נכון לפני ארבעה חודשים, אם היה נכון, לדעתי, מכל מקום לא יכול להמשך הלאה ועלינו להחליט;

(ב) איני בעד יישוב לדוגמא של פליטים, אלא לעזור להם להגר מהארץ.

אני מתנגד לחלוטין לאיזו נטיה שהיא לפתור את בעיית הפליטים בתחומי השטחים בגדה המערבית ובסיני; עם הידיעה שיש בגדה מאה וחמישים אלף פליטים - הדבר האחרון שעלינו לעשות הוא - להתחיל ליישב אותם. עלינו לעודד יציאתם מכאן, ובזאת תומך אני בהחלט.

(ג) אני חולק על גישת יגאל אלון, ביחס לאנטי-האשמיות. אני אינני האשמי, אבל מציע אני להפריד בין ירדן ובין ההאשמים, כלומר: בשעה שעשינו הסכם שביתת-נשק, היתה מלחמה עם פארוק. זה לא היה ודאי נאצר. אי-אפשר לגשת לשאלת מצרים, תוך השאלה אם אנו פרו-פארוק, או פרו נאצר. חוסיין יכול להימחק מעל פני האדמה, כמו שבעיראק נמחו ההאשמים מבחינת השליטה, לפחות. אבל אני חולק על ראיית ירדן ולא חוסיין, כפרט, כ"לא פרטנר" למו"מ על שלום. לדעתי, זה הפרטנר הרציני ביותר.

אתן רק נימוק אחד, מדוע רואה אני זאת כך: איני מאמין שיכולה להיות מדינה עצמאית ערבית בגדה המערבית, ומה שתיתן לה מהפרורים והיחס העויין שתתקל בו מצד הארצות הערביות השכנות, המקיפות אותה סביב - כל זה לא יאפשר לה לקום. אבל צריכה להיות גישה, שיש לעשותם אזרחים; במקודם או במאוחר, גם המנהיגים הערביים המקומיים יחתמו על הסכם להיות מדינה, וכעבור כמה זמן ירצו איזה כתפיים רחבות יותר.

הבעיה, לדעתי, אינה חוסיין, אלא ירדן. איני מציע למחוק את ירדן כמועמד למו"מ על שלום ואולי ירדן ולא חוסיין, בסופו של דבר, היא המועמד הרציני ביותר לכך.

שר העבודה י. אלון:

לא אמרתי שצריך או לא צריך לעשות שלום. השאלה היא מה המחיר שמשלמים אנו על כך.

שר הבטחון מ. דיין:

הנקודה היחידה בה אני רוצה לומר לגופו של דבר: מסתמן יותר ויותר תהליך ומגמה למלחמת שחרור לאומית כאן, תוך כדי טירור. חוסיין נוסע לאלג'יר: הוא יודע מה היא רוצה. הם מקבלים גם עידוד מהתגובה של דה-גול, שמובן מאליו שיקרה דבר כזה, ואינה מצננת אותם. אמנם, לא שמעתי שום תגובה בריטית, אבל אני מוכן לנחש שהבריטים לא יתאבלו על כך, אם לא ניענה לתביעות הערבים, המאיימים עלינו. והחיים יהיו קשים יותר על ידי פעולות כאלה. הבריטים לא יתאבלו על זה, באם תהיינה פעולות טירור כאן.

אני מניח שכאשר שר החוץ דיבר על תגובות לפעולות הטירור פה, ודאי ידע להעריך היטב את הדבר, שלדעתי הוא הישג עצום ממדרגה ראשונה, של ההפרדה בין המרי והטירור. כאשר יש פעולות טירור ושמים פצצה בקולנוע "ציון" - כל הציבור מתקומם נגד זה, אבל אם הטירור יהיה חלק אורגני ואינטגרלי של פעולת שחרור לאומית, ואנו ננקוט אמצעים נגד אוכלוסיה שלמה - הדבר הזה לא ייגמר בכך ששימו לנו פצצה בקולנוע, אלא אנו נירה ונאסור ואז התגובות לא תהיינה כאלה. ישאלו: וכי מה, רוצים אתם להחזיק כך מיליון ערבים? וזאת, נוסף על השטחים שלקחתם לכם?

לכן אני רואה מטרה עליונה בתקופה זו את ההפרדה בין הטרוריסטים והאוכלוסיה. ככל האפשר צריך להגיע לאורח חיים תקין, במידה והדבר הזה ניתן, עם כל שכבות האוכלוסיה. אם הדבר יתגשם - רואה אני בזה הצלחה יוצאת מן הכלל. ופתיחת בתי הספר - זו הצלחה יוצאת מן הכלל, משום שהיו סגורים ונפתחו, כי ירדן ניסתה לגרום לסגירתם ונכשלה. הדבר חזק עתה יותר מאשר אילו מלכתחילה היו פתוחים.

לפי מיטב הכרתי לא נוכל לקיים בהצלחה הפרדה זו ויחסים תקינים עם האוכלוסיה פה, אם לא נרחיב את הבסיס של המגע שלנו עם האוכלוסיה הערבית בגדה. אי-אפשר לומר להם נוסחאות דיפלומטיות, כאשר לא נאמר

להם מה יהיה עתידם. אם לא רוצים להפגש אתם ולא לעזור לבית-לחם, כאשר רוצה היא סיפוח עם ירושלים ובאותו הזמן לעמוד בהצלחה נגד המגמה שעלולה להתרחב, כל זמן שלא נרצה לבוא במגע אתם, מה יכול לעשות חוסיין מאשר לומר שינהל כאן מלחמת טירור ותנועת מרי; אין להם אמצעים אחרים, מלבד מלחמה ברורה.

כאשר רוצים אנו להלחם נגד זה - עלינו להעזר באוכלוסיה הערבית המקומית. זה לא יכול להיות רק טלפון חד-צדדי, אלא אנו צריכים לקיים מגעים הדוקים יותר אתם.

הדבר החשוב ביותר היום לדעת הוא, שלא נצא מהגדה המערבית. אני לא שיניתי מעמדתי כמלוא הנימה, אולי קצת בנימה, אבל לא יסודית. כאשר נגיע לדיון, ואני בעד החלטה על עתיד הגדה, אחזור לזה. עתה איננו עוסקים בכך. אך גם לפי הנוסחה שאני נוקט בה, פירושה שהגבול הבטחוני שלנו הוא הירדן ואנו יושבים בו ומצב הזיקה שלנו עם ערביי הגדה הוא של "שלום" ושום יחסים אחרים. כי באזורים אחרים בעיית חוזה השלום היא עם שטח ריק בלבד. בינינו והמצרים, ישנו סיני, ואין בו שום אובייקט שישא זאת. או בינינו וסוריה שם ישנה הרמה ואין שם מי שהדבר נוגע בבשרו, אך בנוגע לגדה, זה חל על קרוב למיליון ערבים, אם נכלול את ערביי רצועת-עזה במכלול זה. המושג של "יחסי שלום" - יש לו משמעות מעשית רבה עבורם.

הצטעתי מאוד שהממשלה לא הסכימה להקים האחזיות ליד הבסיסים הצבאיים, נוסף לגוש עציון, בארבעת הבסיסים האחרים. אני בעד הרחבה דרומה לטירת-צבי, על ידי האחזות בהמשך לקו. זה שטח ריק מבחינת התושבים ובדרך עין-פסחה - עין-גדי עד גשר אלנבי - אינני בעד חסימת הגשר, אבל עד שם יכולים אנו ליישב את השטח. איננו יכולים לעשות בגדה עמסיו פעולות כאלה, רק באמצעים צבאיים, הש"ב והמלשינים. על זאת לא ייבנה הדבר. מבחינתנו, צריכה להיות שם פעילות שתבהיר את קביעותנו במקום. והקביעות בכוח - אלה הם הבסיסים הצבאיים.

עלינו להחליט, אולי לא בפרטי-הפרטים, אלא בצורה כללית, שעל יסוד החלטה זו נוכל לדבר עם ערביי הגדה, וצריכים להיות קשרים מעשיים בעניין זה אתם, ועלינו לרקום קשרי יחסים, שניתן לרקום ביחסי-שלום, ולא יכולים להרקם יחסים אחרים מאשר יחסי-שלום.

אם לא נעשה זאת, ולא נרצה לסגת ושלום לא יהיה וחסיין יסע לאלג'יר והפעולות תימשכנה, אזי בלי בסיס של האוכלוסיה הערבית - ניגרר למצב שהם ייסחפו לטירור ואנו נעמוד בזה, אני מקווה, בהצלחה, אבל במצב מאוד לא טוב, בנסיון לכבוש ולהתגבר על מרי אזרחי וצבאי, שהתהודה הציבורית לו תהיה ודאי הרבה יותר שלילית מאשר רוצים היינו שתהיה.

חשר י. ספיר:

לי נראה שלפי המצב הנוכחי, דבר אחד ברור: אפילו אני בעד אלה המדברים רק על רצועת-עזה והרמה (ולא יכול להיות שום הסדר לגבי חלקים אחרים, כי הערבים לא יעשו הסכמים נפרדים לעת-עתה) - הרי פירוש הדבר שהסכם עם כל המדינות, אם נתישב ליד השולחן, הוא כמעט מופרך מעיקרו. ישנו אולי מישור המקווה שנוכל לעשות הסכם מיוחד עם חוסיין, שאותו סואץ אינה מעניינת, אלה הגדה פלוס ירושלים. גם זה נראה לי לעת-עתה דבר מופרך מעיקרו.

פירוש הדבר, שאנו שמנו את הדגש במשך כל הזמן על האפשרות או חוסר האפשרות להתישב לא בגדה, אלא ליד שולחן אחד עם המדינות הערביות. עשינו אותן, למעשה, אפוטרופסים גם על השטחים שאנו מחזיקים בידינו, אלא שעל דעת כולנו אין אנו רוצים להחזיר, ואלה שחלק מאתנו מוכן עליהם להתפשר.

אילו הייתי יודע שנוכל לשבת כך שלוש-חמש שנים, היה נוח לי בלי שיבואו לחצים מהחוץ. אותו המצב לגבי שיחות עם מדינות ערביות והתוצאה היא, שיושבים שאנו בלי לקבוע דבר.

אך אינני בטוח בזה גם אחר הדו"ח ששמענו כאן. יש לי הרושם, ובזה מצטרף אני לדעות אלו, שפירא ודיין, שברגע שאנו נימצא אחרי דיוני העצרת - יש לפעול. אמנם, אינני ממליץ לעשות זאת בזמן העצרת, כי זה יכביד מאוד על שיחות עם הערבים בגדה. הם יבינו שעושים אנו זאת תחת לחץ הדיונים; אך מיד אחר גמר הדיונים על המזרח הקרוב בעצרת או"מ, עלינו להתחיל בשיחות.

בקשר לשיחות אלה צריך להיות ברור דבר אחד: מבחינה זו של שמירה על אדמתם וחיהם - נהיה אנו שם ולא חוסיין. מה שלא תהיה צורת ההתארגנות והיחסים בינינו - זו בעיה שכרגע אינה מחייבת פתרון. אבל נדמה לי, שברגע שמתחילות השיחות ברצינות - כל הבנין של טיעונים ביחס לשיחות ומו"מ והתעקשות המדינות הערביות - מאבד חלק גדול ממשמעותו. הרי מדינות אלה עומדות על דבר זה לא פחות מאשר על ענין סואץ ורצועת-עזה והרמה. אנו בזה מוציאים חלק די חשוב של הנושא לסכסוך בינינו והמדינות הערביות ומעבירים זאת לשטח שהשותף שלנו בזה אינו דווקא סוריה ומצרים, אלא תושבים שהם ברשותנו ואנו אתם במשא ומתן.

ההבדל היחיד כאן הוא שלשיחות אלה השלכה על המצב הבינלאומי והיחס שלנו עם ארצות אחרות. זה יכול שלנו את הקונסטלציה של היחסים עם הארצות האחרות וזאת עלינו להבהיר להם שלא נפקיר אותם.

דבר נוסף: היה ברור לי כל הזמן, שכל מעשי הטירור יימשכו ולא בנקל נתגבר עליהם. אבל אין לנו על כך תשובה אחרת, לא שיחות באו"מ ולא שיחות אלה. כי כאן יודעים אנו היכן רגלינו עומדות ולא נוכל להמלט מזה.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אעיר כמה הערות. לשר קול: לי נראה שהמצב הציבורי השתנה, אם כי אין גבול להסברות, הרי ישנה איזו התפכחות ממבוכה או חפזון או חוסר הזמן, וזאת חשוב לדעת.

ג/שכ"ח - 17.10.67

סורי ביותר

58

ביחס להזהרה על המתהווה על הגבולות: אם אני טועה, זה בהתאם למה שדובר בישיבה הקודמת. זאת נעשה בדרכים שאפשר לעשות, וזה הגיע גם לירדן ולאמריקאים. (ולא שביקשנו עזרה, אלא להיפך: אמרנו שידעו למה זה מביא).

אומר עוד כמה מילים, בקשר לדברים ששר החוץ נגע בהם, ולמעשה, הכיר בנתיצותם. הוא התבטא, בבוקר בשיחה בינינו, שמסכים הוא להאחזויות, אבל שלא תהיינה מלוות נאומים. הוא שאל: האחזויות עם נאומים או בלי נאומים? כי יש הבדל עצום בין שני אלה. ואני חשבתי שאמנם ההבדל כאן עצום מבחינתו.

אשר לטיפול בפליטים: אני יודע בדיוק, ויתכן שמשה דיין יודע, אך בדרך כלל נוטה אני להרגשותי ודעתו בנידון, ביחוד על זמן שישנה יציאה מהגדה ברוח טובה, בזרם של מאות רבות במשך כל שבוע.

שר הבטחון מ. דיין:

בשבוע שעבר יצאו 360 איש ביום בממוצע.

השר י. ספיר:

דובר על נתינת סכומי כסף לכל הרוצים לצאת.

ראש הממשלה ל. אשכול:

הזהרו לכם בכסף, כי יודעים אתם היטב, שכאשר מתחילים לקנות דונם קרקע בחצי-לירה, מאמיר המחיר עד 200 או 300 לירות לדונם. אם יוצאים כל שבוע 1,500 עד 2,000 איש, ואחר יוצאים במכוניות ומובילים את חפצי הבית שלהם, אזי איננו צריכים להזדרז ולהציע כספים; וזאת ביחוד כאשר אנחנו עצמנו לא יכולים להציע פתרונות. אל נשלה עצמנו בנושא זה, כי תביאו לכך שנצטרך לקחת לענין זה אדם מיוחד. מכל הענין הזה יצא דבר טוב, כאשר ערכנו בפעם ראשונה מפקד רציני של התושבים ועתה יודעים אנו באיזה עולם אנחנו עומדים. אגב, המצרים שעזבו עכשיו את הרצועה - נכללו גם הם במפקד?

לכן, אני בעד זה כל הזמן, כפי שאמרתי, אבל אני חש לפי שעה את מצב הרוח; אך אם צריך לדבר עם הערבים ונאמר כאן שישנם נכבדים הרוצים כאילו לדבר אתנו, ומצדנו אין כל רצון לשוחח אתם ולומר להם דבר, הרי במידה וישנה להם אינטליגנציה, ואפשר היה להפגש אתם פעם אחת ולומר מה רוצים אנו מהם. עלינו לומר תחילה לעצמנו מה מסוגלים אנו לומר להם, ורק אחר-כך אפשר יהיה לשוחח איתם.

מאז הציע משה דיין, שראש הממשלה יטפל בדבר, קרו גם כן כמה דברים בלתי-נעימים ונוחים, ולא היה זה הזמן המתאים להתחיל לדון אתם על דברים שקטים יותר. היתה שביתת המורים, היו פעולות טירור וכו'.

אך סבור אני שצריך בימים אלה ממש לקבוע אדם, שיהיה ראוי לשוחח איתם, אלא עליו לדעת מה לומר. יתכן שדרוש לעניין זה אדם, שהוא עצמו לא יוכל לומר דבר, אלא שומע הוא ויעביר את הדברים לממשלה, לשרים, שהם יבדקו ויראו מה ניתן לעשות.

לכן, אל נבוא בטענות אל עצמנו: קודם כל קושרים אנו את ידינו, ואחר-כך שואלים מדוע איננו רצים במהירות.

ועתה שואל אני את אבא אבן: האם מעשים ללא פרסומים אפשריים? כי אומר אתה שפרסומים משפיעים מאוד. היה אצלי עורך העתון היהודי-קומוניסטי. בעניין גוש עציון הוא שאל אותי עשרים פעם. הראיתי והסברתי והוכחתי לו וכו'. איני יודע אם הבין או לאו. פניו אינם מביעים הרבה ולא יכולתי להתרשם.

בשבוע שעבר החלטנו לחרוש מעבר לכביש, בין הירדן והכביש. שמתי לב לשטח אדמה בין 15,000 דונם, בהמשך טירת צבי; שאלתי את עצמי מדוע לא יצאו כל הקבוצות והקיבוצים בעמק בית-שאן לחרוש את האדמה הזאת? אגב, הם מקבלים חלק מהאדמה ברמת הגולן, לעיבוד. לפי שעה, אי-אפשר לדעת איפה היבולים יהיו טובים יותר, כי ברמה יש השנה יבול של 60-70 טון לדונם. יתכן שבאותה רצועת אדמה יהיו יבולים גבוהים יותר.

אשר לפליטים: כל זמן שיוצאים הם את הגדה - שיצאו. אשר לבעיית יישובם: אם ליישב אותם בסיני, אילו היתה שם קרקע, ולו היו שם מים, הרי שהשאלה היא גם חוקית, מבחינה בינלאומית. לא יתכן לטלטל אותם כך, כל זמן שלא נגמר העניין. אך אז עלינו לדעת שנצטרך לתת את המים שלנו, שאינם

ברשותנו, וכולם יודעים שאם רוצים אנו את רצועת-עזה, נצטרך לספק למתיישבים שם 50 מיליון קוב מים, כי תושבי הרצועה מבינים במים פחות מאתנו והם שאבו את כל המים ומגיעים עתה למליחות גדולה, והפרדסים עלולים למות בכל שטח הרצועה. ובסופו של דבר, נצטרך לספק להם מים.

ודאי נגיע פעם נוספת לנושא ההתפלה, ועתה ישנה התחרות בין ספורן ואיזהאור וג'ונסון. אשר לזרחין, האמינו לי, שהמכשיר שלו אינו שווה דבר. אבל כאשר הציבור "מתלבש" על משהו - אפשר להשתגע ממנו. טובי המהנדסים, ואדם כספורן, שכל חייו עסק בענייני חשמל וחבר הוא בועדות הגבוהות ביותר לעניין זה באמריקה, והוא עצמו עומד בראש חברת-חשמל עצומה ונוסף על כך - הוא יהודי וידיד שלנו; הוא בא ארצה פעם או שתיים בשנה, והוא ניסה לדבר עם זרחין ואמר לנו: למען השם, אל תוציאו עליו אגורה אחת. אין לנו מה להסביר ומה להציע. אבל - כאילו לא אמרתי זאת כאן, ובזה מסיים אני בנושא זה.

ועתה ישנה ועדה, שאיני ממחר כל כך להביא לה את התוצאות, ואולי צריך שיהיה במשרד אדם מיוחד שיסכם את הדבר; הם ראו את העניין פשוט: מפקד - זה דבר טוב מאוד. אח-כך נוכחו שיש בעצם שתי וורסיות: וורסיה אחת של החקלאים (ואיני יודע אם כולם ואם על דעת השר גבתי), שיש 150 אלף דונם לאורך הירדן - הג'יפטליק וכו', ושם ניישב יהודים.

הוורסיה הפרופסיונלית ביותר אומרת: שם צריך ליישב את הפליטים, או את 50 אלף או 120 אלף הפליטים של הגדה, או אם אפשר לקחת פליטים מעזה. עניין זה אינו ללבי כל כך, אבל יובא בפניכם.

השר מ. בגין:

זה מסוכן מבחינה בטחונית.

ראש הממשלה ל. אשכול:

לכן, איני רוצה לפרסם זאת מהר כל כך. לכן, שיעסקו בזה הפרופסורים, אבל אנחנו נצטרך לשבת על זה במוקדם או במאוחר, ומוטב מוקד מאשר מאוחר.

לכן, מעוניין אני להתחיל להעלות ישובים על אדמה הנמצאת לידם, בין אם היא ממשלתית, ממלכתית, ג'יפטליק וכו', והם יתחילו לעבד את האדמות הללו. יכולה להיות ארוזיה של עניין. אולי תהיה פעם דעה, שעל-יד יריחו אפשר ליישב כמה אלפים מהם. ואז נוכל לומר שזה ישמש מודל - כיצד מיישבים פליטים. אגב, אנשים אלה מאמינים פחות בחקלאות מאשר גבתי ואני, ואומרים מראש שאפשר לבנות 25% על חקלאות והיתר - תעשייה ומלאה. ואז יתחיל שרף לטפל בפיתוח תעשייה לערבים במקום לחפש פתרונות לישוב שלנו.

על כל פנים, היו נסיונות לדבר עם אישים בעלי-השפעה גדולה בארצות כמו בראזיל ועוד ארץ אחת. התשובה שלהם היתה, שלא היו רוצים להיות היחידים והראשונים לעסוק בזה. אבל אולי כאשר יתברר שפסקה יציאת הפליטים מרצונם את הארץ - יתכן ואז יהיה מקום להציע להם זאת בכסף. יתכן ואז נבקש השתתפותן של ארצות אחרות.

ברצוני לשאול בעניין כנרת-ירמוק. מאוד חשוב לנו לדעת מה המצב כאן. אפשר לא לשאול ולהכין את התכנית ויתכן שבקרוב תהיה עשויה ותהיה לנו אפשרות להפנות מי-הירמוק והשטפונות, בלי לקחת את החלק המגיע לירדן, לצדו השני של הירדן.

בימי ג'ונסטון היו שני הצדדים שייכים לחוסיין, ומאוד חשוב לנו עתה הדבר, לגבי כל פתרון, גם עניין הפליטים כאן. כי איש מאיתנו אינו שוכח, שכל הערבים מונים כאן עתה מיליון וארבע מאות אלף איש. כולל ירושלים. אם רוצים לדבר עם אנשי בית-לחם, האיש שידבר אתם יוכל לומר, ששמע

וימסור את הדברים לשולחיו, אם רוצים אנו לקבל כמה עשרות אלפי ערבים שם או לאו.

התחלתי פעם רחוק יותר ואמרתי, שאני שייך למשפחת

האשמים, אבל אני מוכן לוותר על המלך.

חשר מ. בגין:

ולא על הכתר.

ראש הממשלה ל. אשכול:

כן, אבל מחשבה זו, אם מחזירים אנו את יהודה ושומרון או לאו - זה הדבר המכריע כאן. כל זמן שלא קבענו זאת, קשה לדון בנושא זה ברצינות.

עלי לומר שהשר אלון רשום כאן בענין כביש עין-פשחה-עין גדי. התחמקתי קצת ואמרתי שיתן תחילה תכנית כספית. אני יודע שזה כביש לא קל לסלילה. אבל כסף לעיתים אינו מפחיד אותי. אמרתי לו: הבא תכנית ודבר עם שר האוצר.

כמו כן דיבר, ומגיעה לו זכות ראשונים בזה, על יישוב היהודים לאורך הפס של הירדן ויקרה מה שיקרה. הוא השלים אתי פעם לרעיון שאולי בחלקו ייושבו שם ערבים וכו'.

אני אמרתי לעצמי כמה פעמים שלפחות נחכה לבואו של שר החוץ. אולי אתה, מר אבן, תגיד לנו שמוטב שדברים אלה יעוכבו עוד חודש או שניים, עד גמר הדיונים בעצרת. הכוונה ליצור לאורך הירדן, בקרבות ישובינו, שטחי עיבוד, שיעובדו על ידי הקבוצות והקיבוצים של עמק בית שאן. עלינו לדעת את הדברים הללו: כביש עין-גדי - פשחה - הינו חשוב מאוד לנו ולישוב עין-גדי. אם

אפשר יהיה באמצע הדרך להקים שם ישוב נוסף, זה ישבו קצת את בדידות עין-גדי. זה יכול לתת לנו אפשרות שליטה לאורך כל ים-המלח. בזמנו של נובומיסקי, בצפון ובדרום גם יחד, היו מפעלים, ויתכן שהשתח כאן יספיק לישוב נוסף.

שר האוצר פ. ספיר:

המפעל העיקרי היה בצד הדרומי, אבל הכל יחד הגיע למאה טון. לפי האיכות של היום - זה בסך הכל 85 טון.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אך העולם המתפתח יהיה זקוק לזה. אנו יודעים שחסיין עושה משהו מהצד השני, או לפחות מדבר על כך.

לכן, להכביד יותר מדי על שר החוץ שלנו, העומד שם במאבק - לא רצינו. אך אם אפשר, ללא צעקות ורעש גדול, לעשות משהו - זה חשוב.

שאלתי ובדקתי שוב את זרם היוצאים, והוא נעשה בקצב של 350-400 איש ליום, ביניהם גם מהרצועה. כל זמן שינם 10 אלפים יוצאים לחודש - כדאי לחכות ולא להעלות הצעות עידוד ליציאתם.

עתה יסכם את הדיון השר אבן.

שר החוץ א. אבן:

אפתח בהבעת-דעה על בעיה מדינית שנתעוררה בדיון, כלומר: בעיית ההופעה הנפרדת של ערביי-ישראל.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אבקש סליחתכם: עלי להפגש עתה עם שר החוץ
הברזילאי. אני מקווה שכל זמן העדרי יהיה סדר ושקט ושר החוץ ימשיך בדבריו,
ואחר-כך נסכם.

(רה"מ עוזב את הישיבה)

שר החוץ א. אבן:

השאלה אם רצוי לעודד הופעה מדינית נפרדת של
ערביי ישראל. אני סבור שהדבר רצוי מאוד. מכל הבחינות, יש לכך יתרונות. ירדן
ודאי לא תתייצב למו"מ ועלינו לקבוע את תנאי הדו-קיום שלנו עם ערביי ארץ ישראל.
או שאנו רוצים לקוות, ואני נמנה על הרוצים לקוות - שיהיה פעם מו"מ עם ירדן ואז
החזיון של ארץ ישראל המטפחת קשרים עם ערביי הגדה עשוי רק להחיש הכשרתו. או
יעשה חשבון אם הזמן פועל לטובתו. אם לא, יבוא עכשיו למו"מ - אולי ייקבעו
עובדות נגדו.

מבחינה מדינית טכסית - יש רק יתרון לדבר זה.

השר מ. בגין:

אבל צריך לומר להם דבר מה.

שר החוץ א. אבן:

אני מציע שנופיע בשלב זה כמדברים על איחודי
אזורים אלה, על אפשרות של הקמת מדינה עצמאית. עצם החזיון הזה, והמחזה הזה יכול
לעזור, בלי שנקבע את הסיכום. כי אני חושש שההשפעה עליו תהיה מדרבנת. זו הבחינה

הטכסיסית של המגעים שלנו עם ערביי הגדה, שיעודדו את חוסיין לחשוב את חשבוננו. לפי שעה, הוא חושב שהזמן אינו גורם כאן. והוא יכול עוד שנה או שתיים להחליט אם להתייצב או לא, לשיחות. לא כל שכן, אם תיצור לו אפשרות להגיע למצב אחר עם גבול זה.

לגבי ההאחזויות: אין ספק שהסברתנו לא היתה יעילה אחרי ההחלטה על כפר עציון, וזאת משום שמשרד החוץ למד על כך מהעתונות.

לכן, אי-אפשר היה לצפות שיכשיר את העתונות

לענין זה.

חשר מ. בגין:

כלומר, העתונות הכשילה אותך?

שר החוץ א. אבן:

כן, אדגים דברי ראש-הממשלה על ידי שתי דוגמאות:

(א) בכל התכניות הטלוויזיה הופיעו תמונות יפות מאוד על חרישה וזריעה והתישבות ברמת הגולן. הדבר לא גרם לשמץ של נזק מדיני. איש לא פצה פה וצפץ. מאידך, כמה שבועות לפני כן היתה הודעה, שממשלת-ישראל התכנסה והחליטה ברוב חגיגות, שהאחזויות כאלה וכאלה ייעשו: הדבר הזה עמד לנו לרועץ, כי זה התפרש לא כמעשה התיישבותי, אלא הפגנה מדינית נגד העצרת. ואז, העצרת יכולה לומר שאם אנו מפגינים על ידי הודעות, היא יכולה להפגין על ידי קבלת-החלטות.

המצב הפרדוקסלי, שפעולות יותר קלות מהודעות. לא כל שכן, אם מדובר על פעולות כאילו בעלות הגיון עניני, למשל: הכביש לעין גדי, שוודאי לא יגרום לשום זעזוע. אבל טכס ממלכתי או הודעה בכנסת - זה כבר דבר אחר. לא כל שכן - זריעת אזורים הסמוכים לישובינו. ככל שהפעולה ענינית ומתבקשת מתנופת החיים והגיונם - הנזק המדיני יותר קטן.

אני מוסיף את השיקול, שכל המערכה הזאת תימשך עוד חודש או חמישה שבועות. על כן, דברים מופגנים, שאין הכרח בהם, הם חייבים תמיד לעמוד בסימן-שאלה: מדוע בנובמבר ולא באמצע דצמבר? אני מציע ששאלה זו תישאל בכל פעם והדברים שיעשו - יהיו מסוג הענינים שאמרתי.

אשר לירמוק-כנרת - אני מציע לשתף את האמריקאים בזה, כי שיתפנו אותם במפעלי המים, ומפעל המים שלנו מתנהל על פי תכנית ג'ונסטון. הם השתתפו בעיבודה ומימונה של תכנית זו. אולי הדרך הטובה ביותר - לבקש חוות-דעתה לתכנית, ולבקש ממנה כסף לזה. לא לשאול אם מותר, אלא להזמין אותה להשתתף בעשייה, ואם תסרב - אנו לא התחייבנו לא לעשות זאת בעצמנו.

מכמה נאומים התרשמתי, שכמה שרים נרגעו יותר מרצוני להרגיע אותם. אני פחות רגוע מאשר הנרגעים.

יש ארבע אפשרויות, ואי-אפשר להוציא אף אחת מהן מחשבון של אפשרות:

(א) אפשרות ששום דבר לא יקרה; שהקפאון של יולי יוסיף להשתרר וכל מה שיוצע - יובס ויומשל על ידי צד זה או אחר. או שהערבים יכשילו כל דבר שהמילה שלום תהיה בו, או שאנו נכשיל כל דבר, שיש בו משמעות של נסיגה לפני השלום. זו האפשרות הטובה ביותר. אם אפשר להגיע אליה, או לתמרן לקראתה - זה הדבר הטוב ביותר.

(ב) ישנה אפשרות, שסתם הצעה למנות נציג - תימשל, כי הערבים וברית המועצות יאמרו, שאין דבר רע מאשר למנות נציג, שהוא בן-חורין לעשות כרצונו והבנתו. זו אפשרות אחת, שאנו נחתור לקראתה ככל שנוכל.

(ג) אפשרות נוספת, אולי התוצאה השניה במעלה מבחינתנו, שהעצרת לא תסכים לכך, אלא תמנה נציג בסמכויות כלליות מאוד, שיש בהן רק ציטוט של סעיפי המגילה. אך אם ענין הפינני יעלה, כי ישנה אפשרות להציע תיקונים, ואז הלך-הרוח של גולדברג הוא במפורש - לכוון כל מושב של שינוי המצב הטריטוריאלי הקיים בענין של שלום, כלומר: להגיד שזה רק בהקשר של שלום, ורק אז מותר לטעון נגד כיבושים בארצות ריבוניות, ואז השלום, כמובן, קובע את התנאים הטריטוריאליים הבטחוניים. זו היתה כוונת הגישושים שהוא עושה, כי ארה"ב אינה מתכוונת להציע הצעה. היא בודקת מה ההגדרה המעורפלת ביותר של סמכות העשויה להביא לידי תוצאה לעשות זאת בפומבי. אם אי-אפשרי הדבר, אזי הניסוח ישמור לפחות על העקרון שבהודעת הנשיא, שהעקרונות של המגילה בהם מדובר על TERRITORIAL INTEGRITY יחולו רק על הסדר של שלום ועל גבולות קבע שעוד יוגדרו.

מדברים כאן, בכל הנוסחים, שבמצב של שלום לא ייתכן להימצא במצב של כיבוש שטח של ארץ אחרת. אפשר לומר, שרצועת-עזה אינה שטח של ארץ אחרת. ירושלים, גם לפי האו"ם, אינה שטח של מדינה אחרת. על הגדה אפשר לומר שהיתה שטח של ירדן רק במסגרת חוזה שהופר. לא היתה להם זכות אחרת על שטח זה.

חוזה שביתת הנשק לא הסכים שיש לו ריבונות, אלא יש לו זכות לקיים צבא פה ושם. זכות זו פגה עקב המציאות ותיקון החוזה. עקב זה אפשר לומר, שאין לו ריבונות. כאן אפשר להסתייע גם בערבים, שאמרו כל הזמן, שקווי שביתת-הנשק אינם של קבע. אפשר לומר גם, שברית-המועצות, בשנת 1952 אמרה, שאינה מזהה זאת כגבולות.

אזהיר כאן את עצמנו נגד חדווה מופרזת, שכאשר אני מדבר על רמת-הגולן וסיני - הרי לגבי סיני יש לומר, שלמפת-מצרים היתה דמות מסוימת, של מצרים עם סיני בתוכה.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

היתה להם שם זכות אדמיניסטרטיבית.

שר החוץ א. אבן:

אפשר, אם כך, להטיל צל על 70 מדינות בעולם, שמישהו חולק על שטחן. אבל משפחת העמים מכירה במצרים על-פי מפה זו. לכן, לגבי סיני ורמת הגולן, גישתנו המשפטית היא, שבשעה זו אנו שם לפי כללי הכיבוש. כיבוש - זו זכות של לוחמה. אנו נבטל את המצב הזה רק במצב של שלום, ובדיוני השלום, יש לנו זכות לתקן את הגבול ולהציע גבול, כלומר, כיבוש המסתיים רק בחוזה שלום.

יש הודעות מצריות נפלאות האומרות: עד ל-26 במאי 1967 - מצב המלחמה אינו מסתיים אלא על ידי חוזה-שלום. יש לאמץ את הדברים האלה, שאמר שר החוץ המצרי.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

הצרה שתמיד אמרנו את ההיפך מזה.

שר החוץ א. אבן:

אפשר לומר שסיגלנו לנו זאת.

לשאלת השר ששון, על ההופעה הערבית: היא אינה אחידה, אבל כל הגורמים, לרבות ברית-המועצות, מוציאים מחשבון את סוריה, כגורם פראי, שאי-אפשר להסתדר אתו ושאינן דעתו קובעת. כאשר ברית-המועצות אומרת, שהיא תקבל מה שהערבים יקבלו - היא מוסיפה ומפרשת, שתקבל מה שמצרים תקבל, ותתנגד למה שתתנגד מצרים ומצרים מקובלת כמסמלת את הקו המרכזי של ארצות-ערב.

אשר להצעת השר ששון, שנתנה הסכמתנו למינוי הנציג בכך שהוא יביא למו"מ ישיר- קודם כל, איננו מתבקשים להסכים. אנו יכולים לומר, שכרוב הסכסוכים, אנו מחייבים דבר כזה, אבל מנסיוננו ההסטורי למדנו, שהערבים רואים כל צד שלישי תחליף למגע ולא מכשיר למגע, ולכן איננו מסכימים לקבל זאת.

נאמר שהעצרת מבקשת מהמזכיר הכללי שיסייע לארצות האזור למנות נציג לענין חתימת הסכם שלום בין הצדדים. הוא עומד לרשות הצדדים, ואם הם רוצים להסתייע בו - זכותם לעשות זאת. כך הגדיר זאת מזכיר האו"מ.

הרבה יותר מסובך ענין הגדרת הסמכויות. הכיוון בו יפתח גולדברג השבוע, ששום החלטה לא תפנה לנציגי הצדדים, אלא למזכ"ל וכאשר מדובר על כללי הצדק, המחשבה האמריקאית, שאם מדובר עתה על טריטוריה, שמוכרחים איך שהוא למצוא מוצא מזה, כי אחרת עצם ציטוט המגילה הוא נגד ישראל ונגד התפיסה של ג'ונסון. על כן, המילוי של תנאי המגילה הזאת היא הגשמה והגשמה זו מחייבת תנאים של שלום. ורק בשלום אפשר לטעון שאין כיבושים לוחמה וסרוב להכיר במדינה. זאת אומרת: עלינו לכרוך את הענין של הכיבוש עם הענין של העדר של שלום. זה גם הולם את החוק הבינלאומי שכל עוד אין שלום, יש זכות כיבוש. ישנה אפילו אמנה בינלאומית על זכות של כיבוש, אמנת-האג.

שאלה:

יש לך כאן סכנה של הזדהות עם עמדת האמריקאים על הגבולות הקודמים. האם זה חל על ירדן, סוריה והאחרים - צריך להזהר בזה.

שר החוץ א. אבן:

אם אתה מצטט רק את המגילה "טריטורי דיגניטי" - אתה לא אומר שזה חל רק בתנאי של שלום.

אין להעלות על הדעת, שיעמיסו על נציג, שמוכרח יהיה להחליף את קווי שביתת הנשק בשלום. המצרים יכולים לטעון שאולי בהסכם-שלום הם יציעו שקו שביתת-הנשק יהיה גבול-שלום. אולי ישראל תאמר, שמציעים אנו שקו הפסקת-האש יהי הגבול הסופי. גם כאשר אומרים אנו שקו הפסקת האש יוחלף בגבולות שלום, אפשר לומר באופן תיאורטי, שלא יוחלפו הקווים, אלא התביעה הישראלית תהיה, שקו הפסקת האש יהפוך להיות הגבול. אבל אני מסכים בהחלט, שעלינו להקפיד לדייק, וכאשר מדובר על הסכמתנו - אני מציע לא לתת הסכמתנו לשום דבר, לא למינוי נציג, ולא לסמכויותיו. הסכמתנו לא מתבקשת, כי איננו חברי מועצת הבטחון. נשמור לנו זאת לפי הפעולה והפירושים.

השר ברזילי שאל על הפעולה לריסון חוסיין. העברנו בצינורות האמריקאים אזהרות והתראות.

לשאלה אם לאמריקה השפעה על חוסיין - היא מסובכת מאוד. הם טוענים שאין להם השפעה עליו. קודם כל, הוא פעל ב-5 ביוני בצורה, שיעצו לו שלא לפעול בה. כל שיחה אתו הם מתחילים במילה: "אמרנו לך". הם רואים באופן מתיחות, אם ישחררו מהקפאון שהוטל ביוני, את הסקיהוקים והשאר לישראל ולא ישחררו את אשר הבטיחו אז לירדן; זה הולך לקראת מצב כזה, עקב המצב בקונגרס והכרעת הנשיא, ויהיה להם משבר גדול אתו והם מתייעצים, אם זה איום ונורא

בעינינו אם הוא ייענה להצעת הסובייטית, לקבל את הנשק הסובייטי. איש רם-מעלה מאוד שאל אותי לפני כמה ימים, אם זה יסכן את הבטחון שלנו, באם על ידי סרוב האמריקאי הוא יקבל נשק סובייטי. אני מקווה שתשובתי הלמה הלך-הרוח, במיוחד כאשר אמרתי שהנסיון ביוני הוכיח לנו, שהפאטונים לא נראים לנו מסוכנים מהטנק האמריקאים וההאנטר שלהם לא פחות פגיע מהמיג-17, זאת אומרת, שעצם מקור הנשק אינו קובע לנו. היינו מודאגים אילו שמענו, שעל-ידי הספקת הנשק - ברית-המועצות נותנת גיבוי של עצמה, על ידי השתתפות צבאית בהגנה על ירדן, אבל הוכח שזה לא כך.

אם לגבי מצרים וסוריה - ברית המועצות לא ראתה לעצמה להתערב כאשר נישקה היה בידי אותן מדינות, לא כל שכן על ידי מכירת מיגים לירדן - תראה עצמה חייבת להציג גיבוי צבאי לירדן.

אך ישנו באופק העניין הזה והבעיה של יהודי אמריקה, ולא בטוח אם חוסיין יגיע לארצות הברית, ואם בואו יקבל רק בשורה זו, או ירצה לדעת מראש אם יבוא על סיפוק כלשהו.

נשאלת שאלה מה האמריקאים ירצו מישראל. לפי שעה - איש לא מצפה לשום דבר מאתנו לגבי העניין המרכזי. המצב אינו כזה, שאמריקה, אנגליה וצרפת אומרות, שנקום מחר ונסתלק מהשטחים. היו שמועות שלא הגיעו אף פעם לגיבוש, על הצעה אפשרית, שהצדדים יתרחקו מהתעלה או ישראל תתרחק מהתעלה כחלק מפתרון נפרד של בעיית התעלה. על זאת תשובתנו היתה, שאין כאן שום הבדל בהתרחקות של מטר אחד או 25 ק"מ. הבעיה היא אם מותרים או לא על המעמד הזה בתעלה. תשובתנו היתה שבשום אופן לא נשתף פעולה ונזדקק לכל הסדר שאין בו הבדל זכויות לישראל. והדגל הישראלי צריך להיות בן חורין להפליג בתעלה.

כאשר אומרים אנו זאת, אזי כל האפשרות של פתרון מתחסלת. אנו אומרים: שיתחסל; ואז בראון בוכה תמרורים.

אבל איני מאמין בהסדר הנפרד, כל עוד נסרב להשלים עם הפליה כלשהיא. בראון שאל אם נסכים עקרונית לקבל, אבל לא להפעיל זאת, אלא אחרי שבועיים-שלושה? אמרתי שאם זה מתקבל - עלינו להפעיל זאת מיד. הוא אמר: אני רואה שאנו לא מסתדרים. זאת אומרת: הרושם של אפשרות לפתור בעית התעלה מחוץ להסדר כולל - מתנדף והולך עקב עמדה על תנאי זה.

השר י. גלילי:

האם יש זיקה בין פתיחת התעלה ונסיגה ממנה?

שר החוץ א. אבן:

אנו אומרים שתיפתח התעלה כפי שהיא, וזה יכול להעשות תוך הסכם הפסקת האש. מה טוען נאצר, לא שלא יוכל לסבול מראה החיילים שלנו, אלא הדגל הישראלי שיפליג בתעלה בהסכמתו ימוטט את משטרו.

אני סבור, על כן, שהסואץ זה מוקד הבעיה, כי שם מצטרפים כל הכבישים לצומת. זה קו הפסקת האש, זה סמל של ביטול או אי ביטול הלוחמה. אם לא נוצרים תנאים לנסיגה מהקו ההוא - אזי בכלל לא נוצרים תנאים לשום תזוזה והעמדה המצרית הזאת משונה מאוד. העמדה נגד הדגל הישראלי בתעלה סואץ גורמת הקפאה של המצב וקפאון המדיניות המצרית.

אבל כנראה שזה אצלם תסביך שאי-אפשר להשתחרר ממנו. אילו היתה להם החכמה לומר, שמסכימים הם רק לדבר אחד, שיהיה חופש שיט לכולם בסואץ, אבל כדי להקל עליהם, מבחינה פסיכולוגית, הם מבקשים תיקון בקו הפסקת האש - כל מיני הבנות היו נפתחות. אבל יודעי דבר אומרים, שזה אצלו כלל בל-יעבור, והוא יוצר רושם ברור שאינו יכול לסגת מזה.

אני בטוח שהוא מקלל את פוט כפי שאנו היינו עושים, לאחר שדיברנו עם אורח והוא היה מפרסם את הדברים, והיינו מקללים יום ויומיים. אבל כאשר הוא אמר שבענין מפרץ אילת - זה ענין של כוח, על ידי כך הוא מחזק את איומנו שגם חופש השיט בתעלה אינו ענין של הצהרה, אלא נוכחות, שתבטיח את קיום ההצהרה, בין שהנוכחות היא יבשתית, ימית או שתייהן גם יחד. אבל שוב, הענין אינו יכול להסתדר במסגרת של הודעה או הבטחה חד-צדדית.

שר התיירות שאל אם אנו מסבירים שגבולות שלום אינם קווי שביתת הנשק: בהחלט. זו הנקודה המרכזית של טיעוננו. על כן, אנו משתמשים יותר בביטוי - "דבר חולף" ומסתלקים מהמנהג של דברינו על גבולות חולפים.

חסיין קרע את ההסכמים שם כתוב, שקווים אלה מבוססים אך ורק על שיקולים צבאיים, אין בהם שום מעמד מדיני ולא כדי להשפיע על זכויות וחובות של שני הצדדים.

עלינו לחזור לפירוש יותר מילולי ולפרש את ההסכמים הקודמים כפשוטם.

השר מ. בגין:

נאצר הסתמך כל כך על קווי שביתת-הנשק, שביקש בו במקום להביא אותם ושפוט יקח זאת אתו ללונדון.

שר החוץ א. אבן:

בזמן האחרון לא חשנו במתח של תביעה בענין הפליטים הערבים. אני חושב שהוספתי שדבר זה יכול להשתנות. אני חשבתי שהאמריקאים יאמרו לנו, שהנה אנו משתפים פעולה במערכה גדולה, ולא נוכל לפעול בלי שתפעלו

פעולה נוספת. יכול להיות שזו הפוגה ארעית. אני חושב שהדבר הטוב ביותר להפיג באותו מועד את המתח שיהיה, על ידי כך שהממשלה תופיע כמבצעת את אשר אמרה לגבי איחוד משפחות, ואם אחרים יפריעו ויחבלו - שיפריעו. אבל הודעת המשלה, שנותנת היא רשיונות ומסייעת - יכולה רק להועיל.

באם יבואו להאשים - אפשר לציין זאת ברוב הבלטה; השר ארן שאל למניעי העמדה האמריקאית. אני מציע לייחס זאת רק לעניין הבחירות. העמדה נקבעה ביולי השנה, וזה שנה וחצי לפני הבחירות. נוסף על כך, יש ניתוח מדיני מעמיק בארצות ברית, שהביא אותם להכרה, שבלי שינוי יסודי של העמדה הערבית - אין שום אפשרות להספקת מעגל חוזר של מלחמות ואלימות, ועל כן, הלחץ העיקרי שלהם עכשיו - לשנות את העמדה הערבית. במקום הכרזת מלחמה - מצב של שלום. במקום הסכם שביתת-נשק - גבולות קבע. על ידי התעקשות זאת - הם סבורים שיצרו מצב טכסיסי, שיחייב את הערבים למתן ולרכך את עמדתם.

אשר לווטו, שר החינוך עורר את הבעיה - מה יהיה אם במועצת הבטחון תתעורר הצעת מאוד ממאירה, שגם ארצות הברית תחשוב אותה בלתי צודקת. היא לא נאלצה עד כה להפעיל זכות זו של ווטו, כי תמיד הצליחה לגייס קולות; שם אפשר לגייס רק נמנעים ואין צורך במתנגדים. אם קנדה מצביעה נגד ופורומזה רק נמנעת - יש לזה אותה השפעה חיובית מבחינתנו. היא מניחה שכך יהיה, אם כי שמעתי פעם ראשונה את המלה, כאשר דובר על ירושלים ונאמר, שיש אפשרות שברית המועצות תבקש סנקציות. אז אמריקה אמרה, שבכל עניין הסנקציות היא תצביע נגד, כי היא רואה בזה רצון לפלוש בכח לאזור זה, מצד ברית המועצות.

אילו היה רוב שאמר שעל ישראל לצאת מחרתיים מהאזורים - אני חושב שאפשר היה לצפות ממנה שתעשה זאת. אבל זה אינו סוג המצב בו נתונים אנו עתה.

אשר לבקשת טילים קרקע-קרקע (הבעיה שהעלה מר בגין): ישנה פנייה ומטפלים בדברים אלה. התביעה הקיימת שלנו מארצות הברית בתחום הנשק, כולה בתחום הטיפול הכולל, ויש סיכויים להענות.

השר אלון שאל אם יכול להיות בטחון שארצות הברית לא תבוא להסכמים עם ארצות אחרות, בלי הסכמתנו.

זו היתה התקלה העיקרית, כאשר באו להסכם גולדברג וגרומיקן. אחר ששיתפו אתנו פעולה כל הזמן, הם עשו זאת ומאז עד היום הם נוטים להתייעץ אתנו לפני שמעניקים שמם להסכם כלשהו.

לגבי סואץ, מבחינה טכסית, אנו נוסף לומר שמוכנים אנו לפתרון נפרד של בעית השיט, בתנאי ששוינונו מוחלט ועל ידי זה מכשילים אנו את ההסדר הנפרד. אבל נוח יותר להגיד זאת לאמריקה, ברית-המועצות ונורווגיה והאחרים, הסובלים מזה, מאשר לומר שמתנגדים אנו להסדר כלשהוא.

אנו מוסיפים ואומרים שאנו לא הכתובת. מצרים היא שחסמה את התעלה על ידי הטבעת אניות בצפון ובדרום והיא המעמדה תנאי מדיני להפעלתה. ישראל לא מעמידה שום תנאי, פרט לשוויון המדיני.

הבעיה של גורל ערביי הגדה, כערביי פלשתיין - חיוני יהיה שנובע כעוסקים בזה.

אשר לבעיית היהודים, עצורי ערב: הלחצים והפניות

גברו.

שר הפנים מ.ח. שפירא:

ישנה הודעה בעתוני הערב, שהם משחררים את ארבע

מאות העצירים היהודים.

שר החוץ א. אבן:

אשר לברית המועצות, אם בטוח אני שתנקוט יזמה:
אם היא הגיעה למסקנה, שאינה בת-חורין כל עוד אינה יכולה להנתק מהערבים - היא לא תיזום הצעות. כפי שיש דין ודברים בינינו וגולדברג, יש כנראה דו-שיח סוער על ענין זה בין הערבים וגרומיקו, מדוע ברית-המועצות חייבה את הערבים לדבר, שהם רואים בו מרחיק-לכת: הכרה בישראל וויתור על זכות של מלחמה נגדה. אחרי שהם נחלו תבוסה גם בעצרת, הקו להענות ולהגיב על יזמות של הזולת, אבל יש כמה איומים שאנו שומעים. לפעמים היא דואגת להשמיע באזנינו, ופעמים על ידי נציג סקנדינבי, שאם ישראל תרחיק-לכת - היא תיתקל בברית המועצות; כאשר היו ידיעות שנוכל להגיע לעמאן, דמשק וקאהיר - הם דאגו להודיע לנו שעלולים אנו להתקל שם לא רק במצרים וסורים, ואי-ההתערבות שלהם איננה מולטת ויש מסיבות בהן הם יגלו התערבותם.

אשר לנאצר - לא מדובר על ידידות ישראל בלבד, אלא כל הגורמים בעולם מוסרים על מצב בריאות רעוע וישנם דיבורים על התפטרות. העובדה שטרם התפטר - אפשר לומר לגביה, שיש במזרח התיכון מצב, שאני מגדיר אותו כ"אי-יציבות יציבה". על ממשלת סוריה שומעים כבר שנתיים וחצי כמה היא לא יציבה, וזה נכון, אבל היא קיימת באי-יציבותה. לגבי ירדן - אי-יציבות ירדן נמשכת כבר 16 שנה, וחוסיין השתתף כבר בלוויית כל המדינאים שתארו אותו כבלתי יציב.

על יהודי סוריה - נושא זה נדון בועדה השלישית. העדר היחסים מניח לנו אפשרות של הסתערות נמרצת יותר.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אבל לא להעליב ולא להכעיס אותם. עוד נתפייס פעם

אתם.

שר החוץ א. אבן:

הם דברו ושמעו את כל הביקורת ובוועדה

ההומניטארית נוסף לעורר בעיה זו ובעיית יהודי ארצות ערב.

שר המשפטים חושש שמא לא ברור שאנו שללנו את

הנוסחאות של גולדברג-גרומיקו. עובדה שמי שיחטט בתיקים - ימצא רק את הסרוב הישראלי. אנו היחידים שכתבנו תזכירים, שבם שללנו את התוכן והטכסיס של הדברים האלה. הסובייטים גמגמו ואמרו כן, אבל אחר-כך נסוגו. האמריקאים מחוייבים לגמגם ועמשו הם אומרים שהפירוש כל כך לא ברור, שלא כדאי לדבר בזה.

נאצר אמר שהוא דוחה זאת, כי הסורים לא נותנים

לו לקבל זאת. אין ספק שהתיוק יוכיח, ששללנו זאת ואת התבונה הטכסית של גישה זו.

אני מסכים בהחלט שצריך ואפשר להוכיח שאין תקדים

לדבר. זה לא עניין להחלה, אלא זו מהותו של העניין. כל עניין הלוחמה וכו' - לא שמענו על מצב שמי שאינו מבטל לוחמה ומסרב לדבר על מעבר מלוחמה לשלום, יש לומר לו שעל שאר הגילויים של ביטול מצב לוחמה - יש גם כן להקפיד.

שר הבטחון העלה בעיית יישוב הפליטים. מבחינת

דיון זה - הדיון המתקרב, מה שיתבע מאיתנו, הוא קודם-כל - תיאור של המצב כפי שרואים אנו אותו ועצות - כיצד לפתור זאת. איני מציע שיוצע שבדיון כזה נבליט ונכריז על רצוננו שיהגרו מהארץ.

(רה"מ נכנס לשיבה)

ראש הממשלה ל. אשכול:

היה כאן שר הפנים של בראזיל, שהוא מועמד להיות נשיא בעצרת. שוחחנו עתה וכאשר עמד ללכת - אמרתי לו שאני רוצה להיות מעשי ולשאול אותו שאלה: אני יודע שבראזיל היא ארץ עצומה וגדולה. האם יסכים ליישב בה ערבים? הוא לא אמר "לא". הוא אמר שיתקשר עם השגריר שלנו ויהיה צורך לשלוח לו חומר.

השר מ. בגין:

יש להם קהיליה די ניכרת של ערביי ארצות-ערב.

שר החוץ א. אבן:

אזי יתווסף עוד קול אחד נגדנו.

השאלה היא מה מציעים אנו לגבי אלה היושבים ושיוסיפו לשבת אצלנו. אנו טוענים שאין שום סיכוי שהמצב ישחנה בקרוב. ישנם פליטים היושבים במחנות וישנה אדמה שאנו יושבים עליה. הקושי בוויכוח במשך כל השנים, שאמרנו אז שמתאכזרים אליהם ומעמד מיוחד והם מרוכזים במחנות ואין הופכים אותם לאנשים יוצרים בארצות ערב. הנימוקים שלנו יתנקמו בנו, אם לא יהיה לנו שום גילוי של תבונה, לגבי אלה שאינם מהגרים ואינם הולכים מזרחה. לכן, לדעתי, כל מעשה של שיתוף הערבים באיזה מפעל האזחות - יכול גם לכלכל את היוצרות מבחינת אלה המתנגדים להאחזותנו.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אולי ליד יריחו וליד טירה, שם סביבה של יהודים?

שר החוץ א. אבן:

השר ספיר העלה שאלה חשובה: האם ממשלות ערב יסכימו להסכמים נפרדים. מדינות-ערב כולן מדברות על סוריה כעל דבר אבוד. היא תוסיף להשלים עם אבידת רמת הגולן אפילו מאה שנה ובלבד לא לעשות שלום. עניין השלום הוא של ירדן ומצרים. בשנת 1949 הם החליטו, בכל זאת, שכל צד דואג לעצמו. המצרים ישבו אתנו ברודוס, ולא היתנו זאת בהסדר בעיית הירדן.

אחר כך הירדנים שאלו אותנו אם אילת שייכת לבעיתיות של מצרים או ירדן. אחר-כך סוכם שההסכם עם מצרים קובע את קו שביתת הנשק. אבל בהצעות שלנו הצענו הסדרים נפרדים, למצרים יש הצעות כאלה ואילו באה לדבר אתנו, הייתי מציע לדבר אתה רק על דברים הנוגעים ישירות ליחסים בין מצרים וישראל.

השר י. גלילי:

לסיכום ישיבה זו, נראה לי שמתוך שפע הנושאים כאן - עלינו להתייחס בישיבה זו לשלושה דברים:

(1) יש להקים ועדה קטנה, שתתכנס אחר-הצהרים, תערוך טיוטה של הודעת הממשלה, בעקבות ישיבה זו. הרכב הועדה: שר החוץ, שר הבטחון, השר בגין, שר הדתות, שר הבריאות, שר הפיתוח ואני עבדכם.

בהמשך להודעה הממשלה מ-3.9.67, לאחר ועידת

חארטום, - וכן הלאה. אם לא בועדה, הרי עלינו לדון בכך במליאה, אבל אין לדחות זאת.

(2) ישנם שני סעיפים שראוי לדעת בהם סיכום

הממשלה: א. ענין הנוגע לנציגי האו"מ: נראה לי שמסתכמת כאן דעה, שאיננו נותנים הסכמתנו למינוי נציג מטעם האו"מ. במקרה שיתמנה, איננו מתחייבים בקבלת סמכויותיו. לא מודיעים שום הודעה שלילית בענין זה, אבל נמנעים מלהתחייב בקבלת סמכויותיו. כאשר איננו יודעים מה הסמכויות שיוענקו לו.

שר החוץ א. אבן:

איננו עומדים בפני שום הצעה כזאת.

ראש הממשלה ל. אשכול:

כאשר יועלה דבר כזה - נדון בו.

שר החוץ א. אבן:

אם כן, אולי זה קו שינחה אותנו בשיחותינו

והופעותינו.

ד"ר י. גלילי:

דבר נוסף: בעית פתרון נפרד של נושא השיט בתעלה.

אני חושב שיכולים אנו לומר, שתהיה הסכמה ישראלית לפתרון נפרד של בעית השיט בתעלה, בתנאי של שוויון מלא לשיט הישראלי ודחיית כל תנאי של נסיגת כוחותינו.

ראש הממשלה ל. אשכול:

איני חושב שצריך לפרסם זאת.

השר י. גלילי:

זה אינו לפרסום, גם לא הדבר הקודם.

שר הבטחון מ. דיין:

לשתי שאלות אלה: ענין נציג האו"מ המתווך וענין הסואץ: אין שום הצעה קונקרטית היום בנושאים אלה. גם ביחס להחלטה פנימית איני חושב שיש צורך היום, לא רק שלא לפרסם, אלא, לגופו של דבר - אין צורך להחליט החלטה.

כאשר תהיינה הצעות קונקרטיות - נתייחס אליהן. עד עתה נאמר בבהירות מספקת על ידי ראש הממשלה ושר החוץ, בשני דברים: הסואץ והמתווך, שאנו רוצים במו"מ ישיר. כל זמן שאין הצעה קונקרטית - היה בנושא זה בירור בינינו ותו-לא.

שר הפיתוח ושר התיירות מ. קול:

אולי אפשר להרוויח את ענין הכביש הזה, שהוצע

כאן?

ראש הממשלה ל. אשכול:

בועדת השרים לענייני בטחון מציע אני להחליט על

כל הדברים האלה.

השר י. גלילי:

מה בקשר לישיבת הועדה הקטנה שהצעת?

ראש הממשלה ל. אשכול:

היא תתכנס היום ב-16:00 אחה"צ, בקשר לניסוח

הודעת הממשלה.

מ ח ל י ט י ס :

כי ועדה המורכבת מהשרים א. אבן, מ. בגין, י. ברזילי, י. גלילי, מ. דיין, ז.
ורהפטיג ו-מ. קול, תנסח את הודעת-הממשלה שתפורסם בתום הדיון דלעיל.

הישיבה ננעלה בשעה 13:45.